

Зиёвуддин Раҳим

Дилдаги гаплар

СЎЗБОШИ

Ҳазрати инсонга ақл-идрок, фикрлаш, мулоҳаза қилиш неъматини берилган. Банд ушбу неъмат орқали Яратган Зотни танийди, ҳаёт моҳиятини англаб етади, турмуш ҳақида мушоҳада юритади.

Етти иқлимга донғи кетган улўғ боболаримизнинг пурмаъно сўзлари воситасида тасаввуримизни бойитамиз, ўзимизни қийнаётган жумбоқлар ечимини топамиз. Улар ёзиб қолдирган китобларни, айтган ҳикматли сўзларини ўқиб, илм-маърифат булоғидан сув ичамиз, маънавий чанқоғимизни қондираимиз. Бу билан онгимизда фикрлар уйғонади, атрофимизда бўлаётган ҳодисалар борасида мулоҳазалар туғилади.

Камина ходимингиз 2007 йилда айрим мушоҳадаларни қоғозга туширишни бошлаган эди. Орадан ўн уч йил ўтиб, мазкур жумлалар мўъжаз китоб ҳолида мухтарам ўқувчиларимизга тақдим этилмоқда. Китобдан ижтимоий тармоқларда эълон қилинган мулоҳазалар ҳам ўрин олган. Сиз азизлар билан диёнат ва маърифатнинг инсон ҳаётида тутган ўрни, руҳий покланиш, оила, фарзанд тарбияси, адабиёт, ижод, қолаверса, ота-онага яхшилик қилиш, поклик, меҳр-оқибат, инсоф, адолат каби фазилатлар ҳақида яқиндан суҳбатлашиш ниятидаман. Бу битиклар ёзувчига ҳам, ўқувчига ҳам фойдали бўлишини Яратгандан сўрайман.

1-БЎЛИМ. ИМОН-ЭЪТИҚОД – СОҒЛОМ ҲАЁТ АСОСИ ПОЙДЕВОРСИЗ ИМОРАТ ВА ҚАНОТСИЗ ҚУШ

Эътиқодсиз амал пойдеворсиз бинога, ихлоссиз эзгу иш қанотсиз қушга ўхшайди.

АТРОФИМИЗ МЎЪЖИЗАГА ТЎЛА

Кўзимизни очсак ҳам, юмсақ ҳам Аллоҳнинг борлигига, бирлигига етарли далил топа оламиз.

"ОДАМЛАР НИМА ДЕЙДИ?"

“Одамлар нима дейди?” деб, кўп савобли ишлардан қуруқ қоламиз. “Одамлар нима дейди?” деб, билиб-билмай бидъат-хурофотларга қўл урамиз, гуноҳга ботамиз. Гўё биз одамлар учун яшаймиз.

ҚАЛБНИ НИМА ВАЙРОН ҚИЛАДИ?

Қалб қалъага ўхшайди. Агар соғлом эътиқод билан зийнатланмаса, нотўғри акидалар, бидъат-хурофотлар уни вайрон қилади.

УРУФ СЕПАЁТГАН ДЕҲҚОН

Эзгу иш қилаётган одам уруғ сепаетган дехқонга ўхшайди. Ҳали у билмайди: уруғи кўкарадимийўқми? Амал қилувчи ҳам “Амалим қабул бўлмай қолмасмикан?!” деб кўрқади. Зеро, амални шунчаки бажариб қўйиш нажот топишга етарли эмас.

ЭЪТИҚОДНИНГ ФОЙДАСИ

Эътиқоди мустаҳкам одам бойлиги ошиб-тошиб кетса, обрўйи кўтарилса, мансаби юқориласа ҳам аввалги ҳолича қолаверади. Чунки бойлик, мансаб-мартаба, насл-насаб банда учун шараф бўла олмаслигини яхши билади.

Имонли инсон мансаб курсисидан тушса, мол-дунёсидан айрилса ҳам ортиқча куйиб-пишмайди, бошқаларга ўхшаб қон босими ошмайди, фиғони фалакка етмайди. Чунки мансаб ўткинчи ва қадрсизлигини, бойликни охиратга орқалаб олиб кетиб бўлмаслигини яхши билади.

НИМА УЧУН ҚЎРҚМАЙМИЗ?

Банда Яратганнинг нақадар улуғлигини унутиб қўйса, У Зотдан кўркуви камайиб кетади.

ТАФАККУР ЎЗЛИКНИ АНГЛАТАДИ

Табиат манзарасига ибрат кўзи билан боққан инсон Холиқнинг қудрати буюклигини, бандаларнинг эса ўта ожиз эканини ҳис қилади.

ХОЛИС НИЯТ БИЛАН ИШ БОШЛАШ

Иш бошлаётганда фақат пул топишни эмас, эл-юртга, миллатга наф келтиришни ният қилсангиз, ҳам савоб оласиз, ҳам моддий даромадга эришасиз.

ЯХШИЛИК АЛОМАТИ

Савоб иш қилганда дилингиз яйраса, гуноҳга қўл урганда кўнглингиз ғаш бўлса, демак, сизда яхшилик бор.

КАМЕРА БЎЛСА-БЎЛМАСА, ЎЗИ КЎРИБ ТУРИБДИ!

Тартиб-интизомни сақлаш учун ҳамма ёққа камера қўйишнинг иложи йўқ. Қолаверса, камера бор жойда ўзини одобли тутиб, ҳеч ким “кўрмайдиган” ерда қоидани бузиш ҳолатлари кузатилади. Шунинг учун одамлар қалбига “Аллоҳ кўриб турибди. У Зотнинг фаришталари амалларимни ёзипти. Ҳар бир ишимга қиёматда жавоб бераман”, деган эътиқод сингдирилса бўлгани. Шунда кўп муаммолар ҳал бўлади. Зиммасига юклатилган вазифани сидқидилдан бажаришда, омонатни адо этишда бу эътиқоднинг ўрни жуда катта.

ИЗЗАТ ВА ХОРЛИК

Яратганга бўйсунуш иззат, нафсга бўйсунуш эса хорлик келтиради.

ИМОН ВА ҚЎРҚУВ ЭҲТИЁЖИ

Инсон қалбида кимгадир ёки нимагадир ишониш эҳтиёжи бор. Агар у Раббига ишонмаса, ўзгага ишонади. Унинг қалбида кимдандир ёки нимадандир қўрқиш эҳтиёжи ҳам бор. Агар Аллоҳдан қўркмаса, оддий мавжудотлардан қўрқади.

ТАФАККУР ОНЛАРИ

Бармоқларингизга эътибор билан қаранг, қандай мукамал ва мутаносиб қилиб яратилгани ҳақида фикр юритинг. Киши ҳақ йўлни топишига ёки имони мустаҳкамланишига шунинг ўзи кифоя.

ТАНА ВА РУҲ ЭРКИНЛИГИ

Инсон руҳи эркин бўлмагунича танаси эркин бўла олмайди.

БЕМИННАТ ЯХШИЛИК

Банданинг яхшилиги жуда кам ва муваққат, Яратганнинг неъматлари эса беҳисоб ва давомийдир.

АГАР ҲЕЧ КИМ СИЗНИ ЭСЛАМАСА...

Агар ҳеч ким сизни эсламаётган бўлса, Аллоҳни кўпроқ зикр қилинг. Шунда У Зот сизни эслайди.

ДОРЕНИНГ ИНСОНГА ТАЪСИРИ

Атрофга теран назар билан боқсак, ҳар бир нарса Аллоҳнинг ягоналигига далолат қилишини кўрамиз. Масалан, дори-дармонларни олайлик. Россиялик бир йигитнинг боши оғриётгани учун “Тримол” ичади. Худди шу ишни ҳиндлар, хитойлар, испанлар, америкаликлар ҳам қилса бўлади. “Тримол” ҳатто индеец, абориген ва эскимосларга ҳам бир хил таъсир кўрсатади. Мазкур дори осиеликнинг бош оғриғини қолдириб, европаликнинг ошқозонини тузатмайди. Демак, бир хил сифатга эга дори бутун дунёдаги одамларга бир хил таъсир кўрсатади. Чунки уларнинг Яратувчиси Бир. Организмимиз бир хил қонуният асосида ишлайди. Тана аъзоларимиз Ягона Зотга сўзсиз бўйсунди.

АЛЛОҲ КЎРИБ ТУРИБДИ

Гуноҳ қилганингизни одамлар билмай қолгани учун хурсанд бўлманг. Чунки Яратган ҳаммасини кўриб турибди. Қиёматда сизни одамлар эмас, У Зот ҳисоб қилади.

Қилаётган солиҳ амалларингизни одамлар билмагани учун ташвишланманг. Чунки Аллоҳ кўриб турибди. Охиратда сизга ажр-мукофотни одамлар эмас, У зот беради.

ОҒИЗ ЧУЧУК БЎЛИШИ УЧУН...

“Ҳолва” деган билан оғиз чучук бўлмайди. “Қалбим тоза” деган билан жаннатга кириб бўлмайди.

ҲАММОМДАН ЮВИНМАЙ ЧИҚҚАН ОДАМ

Дунёга келиб, имон-этикодсиз, солиҳ амалларсиз яшаган шахс ҳаммомга кириб, ювинмай чиқиб кетган кимсага ўхшайди. Чунки ҳаммомга ювиниш учун кирилади. Дунёга охират тадоригини кўриш учун келинади. Охиратга тайёргарлик имон ва солиҳ амаллар билан бўлади.

ЭГАСИДАН ҚЎРҚМАГАН КИМСА

Эгасидан қўрқмаган бандадан қўрқмайди. Қалбида озгина бўлса ҳам Яратгандан қўрқиш ҳисси бўлмаган одам – гарчи дунёдаги энг оғир жазо турлари белгиланса ҳам – жиноятини давом эттираверади.

ИСЁН ВА ШУҚР

“Эй Аллоҳ, нима гуноҳ қилувдим. Бошимда шунча мусибат, шунча ташвиш!” деб зорланишга шошилманг. Ундан кўра У Зот сизни тоғдай гуноҳларингиз учун қаттиқ жазоламаётганига шуқр қилинг.

АСЛИГА ҚАЙТИШ

Динни уйдирма, деб биладиган, диндорларни масхара қиладиган кимсалар тилига ер қимирлаганида ёки кучли шамол бўлганида инсон қалбида этикод мавжудлигини исботлайдиган бирон калима келса, ажаб эмас.

ЗИҚР ВА ИСТИҒФОР ЗАРУРАТИ

“Алҳамдулиллаҳ”, “Астағфируллоҳ” калималарини ҳар сонияда айтсак арзийди. Чунки У зот берган неъматларнинг саноғи йўқ. Қилаётган хатоларимиз эса ниҳоятда кўп.

ИНСОН ОЖИЗЛИГИ

Инсон нақадар ожиз. Ўз вақтида бутун бошли мамлакатни бошқарган шахс ҳам вақти келса, ўзининг қон босимига сўзи ўтмай вафот этиши мумкин.

Минглаб одамлар қорнини тўйдирган саховатпеша инсоннинг вақти келса, томоғидан бир қултум ҳам сув ўтмай қолиши мумкин.

Атомни кашф қилган одам кези келганда бир дона гугурт чўпи топа олмай, совуқда музлаб қолиши ҳам эҳтимолдан холи эмас.

ДУНЁГА НЕГА КЕЛГАНМИЗ?

Сув олиш учун дарё бўйига келдик. Баъзилар челагини тўлдириб сув олди. Баъзилар ярим челақ сув билан, яна кимлардир қуруқ челақ билан ортига қайтди.

НАФСИГА СИҒИНГАНЛАР

Инсонда тоат-ибодат қилиш эҳтиёжи бор. Уни қондирмай иложи йўқ. Даҳрий мисолида оладиган бўлсак, у ҳеч қайси динга эътиқод қилмайди, Аллоҳга ишонмайди, ҳаттоки: “Ўзим хоҳлаганимча маза қилиб яшайман, ҳеч кимга қарам эмасман”, деб ўйлайди. Аслида эса у ҳам ибодат қилади? Нимага сиғинишини биласизми? Нафсига!.. Ҳа, у нафси буюрганини қилади, беихтиёр нафсини ўзига илоҳ қилиб олади.

БЕМИННАТ ЯХШИЛИК

Газ ёки электр токидан фойдаланиб, ҳаққини тўламасангиз бўлмайди. Вақти ўтиб кетса, жаримаси билан тўлайсиз. Қуёш йил бўйи устимизда чарақлаб турибди. Ой тунда бизга ёруғлик улашади. Раҳмат ёмғирларидан баҳраманд бўламиз. Меҳрибон Аллоҳ бу неъматлари учун бандалардан моддий ҳақ талаб қилмайди. Фақат У Зотни эътироф этиб, ибодат қилсалар, неъматларни Ўзи рози бўладиган йўлда ишлатсалар бўлгани.

Тасаввур қилинг: пулини тўламасангиз, Қуёш зиёси сўниб қолса, кўзингиз кўрмай қолса... Ҳисобингизда пул тугаши билан далангиз устига ёмғир ёғмай қўйса ёки юрагингиз уришдан тўхтаса... Яратган нақадар Меҳрибон, карами кенг Зот! Шундай эмасми?

КЎЗ ИЛҒАМАС МЎЪЖИЗА

Баҳор фасли келиб, қуёш ерга илиқлик бахш этганида, ёмғир суви билан она замин тирилганида қуруқ чўпдан гул чиқади. Ке-йин мева тугиб, инсонларга ризқ бўлади. Биз бу мўъжизани кўраверганимиздан оддий ҳол, деб парво қилмайдиган бўлиб кетганмиз, худди шундай бўлиши керак, деб ўйлаймиз. Аслида, табиатда содир бўлаётган ҳар бир ҳодиса мўъжизадир.

ОЖИЗ БАНДАЛАР МЕЗОНИ

Биз ожиз бандалар ҳамма нарсани ўз қарчимиз билан ўлчамокчи бўламиз. Лекин илоҳий ўлчов бутунлай бошқача. Биз ана шу мезон бўйича ҳисоб берамиз.

ОХИРАТДА ТАНИШ-БИЛИШЧИЛИК ЙЎҚ

Доим кимгадир орқа қиладиган, ёлғиз ўзи бир ишни эплаб битира олмайдиганлар охират билан боғлиқ масалаларда катта қийинчиликка дуч келишади. Чунки пул билан, таниш-билишчилик билан ажални қайтариб бўлмайди. Қабрда ёлғиз ётганда ҳеч кимга ҳолингиздан арз қила олмайсиз, устингиздаги азобни енгиллатишни ҳеч кимдан сўрай олмайсиз. Охиратда фақат имонингиз, дунёда қилган солиҳ амалларингиз, ортингизда қолганларнинг дуо ва истиффорлари асқатади, халос.

ҲАҚ ПАЙҒАМБАРГА ХОС БЕЛГИ

Бир ҳукмдор ўзидан кейинги ҳукмдор номини тарихдан ўчириб ташлашга уринишини кўрсам, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламни эслайман. Агар у зот ҳақ пайғамбар бўлмаганларида аллақачон унутилар, ўтмишдаги минглаб раҳнамолар каби фақат китоб варақларида қолиб кетардилар. Зеро, у зотдан кейин ҳазилакам сардорлар ўтдимми?!.

ҲАҚИҚИЙ САОДАТГА ЭРИШИШ

Пашша қанотичалик ҳам қийматга эга бўлмаган ўткинчи дунё матоҳига эришиш учун минг машаққат чекиб, эртаю кеч елиб-югурилади. Шундай экан, “Кўнглим тоза”, “Қалбда бўлса бўлди, амал қилишим шарт эмас”, деган куруқ гап билан абадий охират саодатини қўлга киритиб бўларканми?!.

КЕЧ КУЗДА ИШ БОШЛАГАН ДЕҲҚОН

Айримлар нафақага чиққанидан ке-йингина охират ҳақида ўйлай бошлайди. Аниқроғи, “Болачақамдан қутулвосам, пенсияга чиқвосам, кейин ибодат қиламан”, деб солиҳ амалларни ортга суради. Бу, ерга кеч кузда ишлов беришни бошлаган деҳқоннинг ҳолатига ўхшайди.

РУҲИЙ ЮКСАЛИШ ОНИ

Инсон Аллоҳнинг мўъжизалари, У Зот берган ҳисобсиз неъматлар ҳақида фикр юритиб имони кучайганида ўзини енгил ҳис қилади, қалби очилади, кўнглига руҳий хотиржамлик тушади. Мана шундай пайтда Яратганга кўпроқ дуо-илтижо қилиш керак. Зеро, бундай ҳолат доим ҳам бўлавермайди.

НОШУҚР БАНДА

Бошга мусибат тушганида: “Нима гуноҳ қилувдим?!” деб нола чеккандан кўра, тоғдай гуноҳлар учун истиғфор айтган яхши.

“Аллоҳдан сўрадим, бермади”, деб нолигандан кўра сўралмаса ҳам бериб қўйилган неъматлар шукрини адо этган маъкул.

2-БЎЛИМ. ИЛМНИНГ ҚАДР-ҚИЙМАТИ, ОЛИМЛАР ФАЗИЛАТЛАРИ ВА ВАЗИФАЛАРИ

ИЛМ ОЛИШ ВОСИТАЛАРИ

Таълим бериш учун инсон кўпроқ ўқиб-ўрганади, билганларини такрорлайди. Қолаверса, ўргатиш жараёнида масаланинг бошқа жиҳатларига эътибор қаратади, аввал тушунмаган томонларини англайди. Қабул қилиш воситалари (жумладан, ўқиш, тинглаш, ёзиш, гапириш) кўпайгани сари илм онгга мустаҳкам ўрнашади.

ФЙДАЛИ ИЛМ АСОСИ

Эшитувчи кулоқ, сўровчи тил, англовчи қалб, амал қилувчи тана манфаатли илм асосидир.

ЎҚИГАН ВА ЎҚИМАГАН ОДАМ

Ўқиган одам билади, кўп нарса билмаслигига ҳам иқдор бўлади. Ўқимаган одам билмайди, ҳеч нарса билмаслигини англамай юраверади.

ТАКРОРЛАШ – БИЛИМНИНГ ОНАСИ

Илм ўқиб-ўрганиш, тинимсиз изланиш, билганларини такрорлаш билан эгалланади.

ҚАНЧА БИЛСАНГ, ШУНЧА КАМ

Ўқиганимиз сари билмаслигимизни англаймиз. Гўё биз билмаслигимизга иқдор бўлиш учун ўқиётгандекмиз.

ИЛМ ВА БОЙЛИК

Илм билан бойликка эришиш мумкин, аммо қуруқ бойлик билан илмга эришиб бўлмайди.

УСТОЗ ҚАДРИ

Илмингиз ошиб-тошиб кетса ҳам айна вақтда барибир устозингиз даражасига ета олмайсиз (Куни келиб етарсиз, балки). Чунки илм билан бирга ҳаётингиз тажриба ҳам керак. Буни қуруқ китоб ўқиш билан эгаллаб бўлмайди. Зеро, китобларда ёзилмайдиган, йиллар давомида кўриб-эшитиб ўзлаштириладиган маълумотлар ҳам бор.

БИТМАС-ТУГАМАС БОЙЛИК

Нон иккига бўлинса, икки кишига яримтадан тўғри келади. Уч минг сўм учга тақсимланса, ҳар бир кишига минг сўмдан тегади. Бир гектар ер ўн кишига бўлиб берилса, ҳар бири ўн сотих ерга эга бўлади. Моддий нарсалар тақсимланганида камаяди, тугайди. Лекин маънавий бойлик, жумладан, илм қанча улашилса ҳам камаймайди, аксинча, тарқатилгани сари кўпаяди.

ИЛМ ВА АМАЛ МУТАНОСИБЛИГИ

“Илм” ва “амал” сўзлари шаклан бир-бирига яқин. Қолаверса, иккиси бир-бирини тақозо этади: Илмсиз амал нотўғри бажарилади. Амалсиз илм эгасига фойда бермайди.

ОЛИМ БЎЛИШ УЧУН...

Олим бўлиш учун фақат китоб ўқиш ва маълумотларни ёдлашнинг ўзи камлик қилади. Ҳақиқий олим бўлиш учун Аллоҳ берган қобилият ҳам керак. Буни араб тилида “мавҳиба” дейилади. Агар Аллоҳ истеъдод бермаса, минг ҳаракат қилган билан чин маънода олим бўлиш қийин. Шунинг учун илм ўқиш билан бирга Яратгандан юксак истеъдод, раббоний илм сўралади.

БУЮК АЖДОДЛАРГА МУНОСИБЛИК

Турон замини буюк алломаларга бешик вазифасини ўтаган. Бу кўхна диёрдан етти иқлимга шуҳрати ёйилган фозилу уламолар етишиб чиққан. Масалан, ҳадис илмида имом Бухорий, Термизий, Доримий, тафсирида Абулбаракот Насафий, фикҳда Бурҳониддин Марғилоний, тибда Абу Али Ибн Сино, математикада Хоразмий, астрономияда Мирзо Улуғбек, наҳвда Абулқосим Замахшарий, балоғатда Абу Яъқуб Саккокий ва бошқалар. Уларнинг номини тўлиқ келтириш учун бир неча жилдли китоб ёзишга тўғри келади.

Биз кимнинг авлоди эканимизни, илм-фанда, одоб-ахлоқда қандай салоҳиятимиз борлигини унутмайлик. “Фалончи олим менинг бобом бўлган. Бизнинг юртдан фалон-фалон уламолар чиққан”, деб мақтанишдан ҳеч қандай фойда йўқ. Уларга муносиб авлод бўлишга интилсак, илм-фан ривожини учун ҳаракат қилсак, шундагина тараққий этамиз.

“БИЛМАЙМАН”, ДЕЯ ОЛАДИГАН ОЛИМЛАР

Етук олимга ёки бирон илм аҳлига савол берганингизда “Билмайман”, деб жавоб қайтарса, ҳеч ҳам ажабланманг. Агар илм-маърифат бўстонига қадам боссангиз, китоб кўрсангиз, илм игна билан қудуқ қазишдек машаққатли эканини, уни тўлиқ эгаллаш имконсизлигини тушуниб етасиз. Шунда

билмаслигини тан олган инсонни яхши кўриб қоласиз. Рост гапиргани, ёлғон ишлатмагани учун унга нисбатан дилингизда илиқлик уйғонади.

ҲАҚИҚИЙ ОЛИМ

Гарчи илми камроқ бўлса ҳам, Аллоҳдан кўрқадиган, билганига амал қиладиган инсон ҳақиқий олимдир.

ИЛМНИНГ ИЧИГА КИРИШ

Сен илмнинг ичига кирмагунингча илм сенинг ичингга крмайди.

БИЛМАСЛИК АЙБ ЭМАС

Билмаслик айб эмас, балки жоҳиллигини тан олмаслик ёки билмаганини билишга интилмаслик айбдир.

ҲАҚИҚИЙ ТАЛАБА

Ҳақиқий толиб илмни ижтимоий тармоқлардан эмас, устозлар ёрдамида китобдан тартиб билан олади.

ЎТКИР ТИҒ

Ақл ўткир тиғга ўхшайди. Тиғни жарроҳ даволашда, қотил эса жиноятда ишлатади.

ИМОМ БУХОРИЙ ЧЕККАН МАШАҚҚАТ

Имом Бухорий битта ҳадис эшитиш ёки саҳиҳлигини аниқлаш учун минглаб километр масофа босиб ўтган. Биз-чи? Ҳозир юзлаб, минглаб ҳадислар уйимизга, аниқроғи, телефонимизга ёки компьютеримизга келади. Бизда илм олиш, билганимизга амал қилиш учун деярли ҳамма шароит бор. Улардан қандай фойдаланиш ўзимизга боғлиқ.

“БИЛИМДОН” ЖОҲИЛ

Жоҳилнинг билмайдиган нарсаси йўқ.

САЁЗ АРИҚ ШАРИЛЛАБ ОҚАДИ

Ҳаётда бир нарсани кўп кузатдим: одатда бадавлат, кўзи тўқ, ўзини босиб олган кишилар мактанмайди. Чўнтагида ҳемири йўқ айрим кимсалар эса қариллайверади (Бу билан “Камбағаллик айб”, демокчи эмасман).

Тақводор олим камсуқум, камгап бўлади, хайрли ишни кўп қилсаям индамай юради, мактанмайди. Бир-иккита маъруза эшитган ёки китобнинг у ер-бу еридан чала-чулпа ўқиб олган баъзи кишилар эса ўзини муттақий олимдек тутади, фатво беришга ўч бўлади. Шундай одамларни кўрсам, бир гап ёдимга келади. Устоз айтадилар: “Саёз ариқ шариллаб оқади. Чуқур денгиз эса бир маромда, сокин ҳаракатланади”.

ИСТЕЪДОД ЭГАЛАРИГА ЭЪТИБОРСИЗЛИК

Арабларда бир мақол бор: “Ким айтганига эмас, нима деяётганига қара”. Ҳақ гап. Агар биз шу мезонга амал қилганимизда ёш авлод орасидан истеъдодлар кўпроқ чиқарди, кичик олимлар, жажжи ихтирочилар, воизлар, адиблар бўй кўрсатарди. Афсуски, кўпинча “Ҳали ёшсан”, “Сенга анча бор”, деб бола руҳини синдириб қўямиз. Бу билан келажакда миллатимизга наф келтирадиган бир инсондан айрилганимизни билмаймиз.

СОДДАДАН МУРАККАБГА

Ҳар қандай масалани мураккаблаштирмасдан, энг оддий, содда нарсалардан бош-лаганимиз яхши. Шунда қийин мавзулар онгимизга яхшироқ сингади.

МАЪНАВИЙ ТАНАЗЗУЛ

Моддиятни маънавиятдан устун қўядиган халқ ҳалокатга учрайди.

ЗИЁЛИЛАР ЎЗ ЎРНИНИ БИЛСА...

Агар шерлар ўрмонда ўз ўрнига эга бўлса, қолган ҳайвонлар ҳадини билади. Худди шунга ўхшаб, жамиятда олимлар юқори мавқеда турса, бошқалар ўзидан кетмайди. Акс ҳолда аҳли илмлар, зиёлилар пастда ўтириб, “маданият” вакиллари тўрға чиқиб олади, минбарни бутунлай эгаллаб, фалсафа сўқади, бузук фикрларини, телба-тесқари дунёқарашини халқ онгига сингдиришга уринади.

ОЛИМНИНГ ИЛМИЙ МЕРОСИ

Алихонтўра Соғуний (Аллоҳ у кишини раҳматига олсин!) ҳаётлик чоғида қанча дарслар, суҳбатлар бўлгандир. Катта ёшлилар билмаса, кейинги авлод вакиллари у кишининг оғзаки мавъизаларидан беҳабар. Қўлимизда “Тарихи Муҳаммадий”, “Тур-кистон қайғуси” каби китоблар бор. Уларни ўқиб манфаат оламиз. Бу билан муаллифга ажр-савоб бориб туради.

Турмушнинг икир-чикирлари, майда нарсалари ўткинчи. Инсондан фойдали илм, солиҳ фарзандлар, қудуқ қазиш, масжид ёки кўприк қуриш, китоб совға қилиш каби эзгу амаллар қолади. Ким

шундай ишларни қилса, юраги уришдан тўхтагани билан номаи аъмолига тинимсиз савоб ёзилиб туради.

СЎЗ ВА АМАЛ МУВОЗАНАТИ

Гап кўп-у, амал кам. Панд-насихат кўп-у, ундан ибратланиш, айтилган гапга эътибор бериш оз. Қоп-қоп қуруқ гапдан битта эзгу иш яхши.

САВОЛ БЕРИШ УЧУН ҲАМ ИЛМ КЕРАК

Аслида саволни билмаган одам беради. Лекин савол бериш учун ҳам маълум маънода илм керак.

ИЛМ ЁЗИЛСАГИНА ЭЪТИБОРЛИДИР

Ҳар қандай маълумот ёки фикр ёзилмагунича, яъни китоб ҳолида нашр этилмагунича илм сифатида қабул қилинмайди. Айниқса, ҳозирги замонда. Масалан, фалон китобнинг фалон бетида шундай де-йилган, деб ҳужжат келтирилади. Лекин фалон маърузанинг фалон дақиқасида шундай дейилган, деб айтилмайди. Китоб – илм манбаи. Илм китобдан олинади. Маърузалар ҳам китоб асосида тайёрланади.

ОСОН ЭГАЛЛАНГАН ИЛМ

Осон қўлга киритилган бойлик осон йўқотилади. Енгил ўрганилган илмнинг унутилиши ҳам енгил бўлади.

ҲЕЧ КИМ ЎЗ-ЎЗИДАН ОЛИМ БЎЛИБ ҚОЛМАЙДИ

Ҳар бир олим ортида меҳрибон ота-она, жонкуяр устозлар, сахий инсонлар туради. Ҳеч ким ўз-ўзидан олим бўлиб қолмайди.

МУНОСИБЛИК ҲИССИ

“Бухорий ва Термизий – бизнинг бобомиз”, деб кўкрак керамиз. Аммо, бу муҳтарам зотлар китобини биз эмас, мисрликлар, туркияликлар, малайзияликлар мунтазам дарс қилиб ўрганса, илмий давралар ташкил этса, Бухорий ва Термизийга биздан кўра улар ҳақлироқ бўлади. Чунки, илмий меросда насл-насаби, миллати ёки юрти бир эканининг ҳеч қандай аҳамияти йўқ.

ИЛМ-ФАН МИЛЛАТ ШАЪНИНИ ЮКСАЛТИРАДИ

Юрт салоҳиятини маънавий омиллар белгилайди. Шунинг учун асосий эътиборни илм-фанга, одоб-ахлоққа қаратилса, тараққий этилади. Ривожланишни, ҳурмат-эътиборни моддиятдан излаган одам адашади.

БЕҲУДА УРИНИШ

Ҳамма нарсани билишга интилган одам, ҳатто ўзи билиши зарур илмни ҳам етук эгаллай олмайди.

ЖОҲИЛЛИКНИ ТАН ОЛМАСЛИК БАЛОСИ

Билмаслик эмас, билишга интилмаслик ёмон.

Билмаслигини эътироф этиш яхши, лекин билмаслигини билмаслик ёки тан олмаслик мусибат.

МАЪНАВИЙ ҚАРАМЛИК

Ўз фикрига эга бўлмаган одам бировларга қарамдир.

ЯХШИ ФИКРНИ ЁЗИБ ҚЎЙИШ

Ўзингиз учун ён дафтарча тутсангиз, қандайдир саволми, фикр-мулоҳазами туғилса, ёзиб борасиз. Вақти келиб, унинг фойдаси тегиб қолади.

Масалан, менда (ҳатто бир неча йилдан кейин ёзиладиган) китоб номи, унда қандай масалалар кўтарилиши ҳақида фикрлар келиб қолди, дейлик. Уни маълум жойга ўзим учун қайд этиб қўяман. Зеро, кўча-кўйда, сиз кутмаган ҳолатда келган яхши фикр ёзиш учун атайлаб ўтирганда келмаслиги мумкин. Агар уни қисқача қайд этиб қўйсангиз, кейинроқ кенгайтириб баён қилаверасиз.

ИЛМИНИ ТУПРОҚҚА ОЛИБ КЕТАДИГАНЛАР

Одам қанча илмли бўлмасин, билганини бошқаларга етказа олмаса – оғзаки ва ёзма нутқи равон, тушунарли бўлмаса, илми ўзида қолиб кетади, ундан кўпчилик фойдалана олмайди.

ФИКРИЙ ҚОЛОҚЛИК

Дуч келган одамга тақлид қилиб кетавериш одамнинг эътиқоди заифлиги, шахсий фикри йўқлигини билдиради. Ундай одамларни йўлдан уриш осон. Бундан чиқди, жамият тинчлигини таъминлаш учун фикрий қолоқликка ҳам қарши курашиш лозим.

СЎЗ ВА АМАЛ БИРЛИГИ

Сўзимиз билан амалимиз бир-бирига мувофиқ бўлса, жуда яхши! Сўзимиз амалимиздан биров кўпайиб кетса, ҳечқиси йўқдир, балки. Лекин амалимиз бошқа, сўзимиз бошқа бўлса, сўзимизни эшитган одам бизни салоҳиятли, деб ўйласа-ю, амалимизни кўрганида тасаввури бутунлай ўзгариб кетса, яхши эмас.

УСТОЗИМ ЎГИТЛАРИ

Менга араб тилидан илк сабоқ берган устозим Исмоил домла Охунов (Аллоҳ у кишини раҳматига олсин!) бир неча марта қуйидаги насиҳатларни қилганлар:

1. Фақат олимлар учун китоб ёзма. Чунки хос мавзуларни, қийин жумлаларни оддий одамлар тушунмайди. Агар оммабоп усулда ёзсанг, уни омма ҳам, олимлар ҳам ўқийверади.

2. Куч-қувватинг борида меҳнат қил, бироқ ўзингни чарчатиб қўйма. Жисмоний меҳнат билан шуғуллан. Дам олишни ҳам бил, мияга оғирлик тушмасин. Ўзингни эҳтиёт қил.

3. Қарилар кўп гапиради. Бу эса ёшларга доим ҳам ёқавермайди. Кексалар кўп гапиришига сабаб, улар содир этган хатоларни ёшлар такрорламаслигини хоҳлашади. Шунинг учун одам ёши ўтганидан кейин насиҳатгўй бўлиб қолар экан.

3-БЎЛИМ. МУТОЛАА ЗАВҚИ

ЭНГ ЯХШИ ДЎСТ

Ҳозир илм олиш учун турли қулай-ликлар бисёр: компьютер, интернет, фейсбук, телеграм, твиттер... Лекин ҳеч нарса китобнинг ўрнини боса олмайди. Китоб ўқишнинг завқи бўлакча. Китоб энг яхши дўст, зериктирмайдиган ҳамроҳдир.

КИТОБХОН МАСЪУЛИЯТИ

Китобни шунчаки ўқиб қўймасдан, у ҳақида фикр юритиш, маълумотларни қайта ишлаш, таҳлил қилиш илмни мустаҳкамлайди. Ўқувчи фаол бўлса, муаллиф ўсишга эришади. Чунки, ўқувчи муаллиф учун ойна вазифасини ўтайди: унинг ютуқ ва камчиликларини кўрсатиб беради.

БЕЧОРА КИТОБЛАР

Китоб сотиб олишга пули бор, лекин мутолаага вақти йўқ одамнинг жавонидаги китоблар ғарибдир.

Йиллар ўтса-да, варақлари яп-янгидек турадиган, қўл тегмаганидан устини чанг босиб ётадиган китоблар ҳам ғарибдир.

ТАФАККУРСИЗ МУТОЛАА

Маълумотни тез-тез ўқиб кетавермасдан, таҳлил қилиш, фикрлаш керак. Зеро, тафаккурсиз кўп мутолаадан кўра, кам бўлса ҳам мулоҳаза билан ўқиш фойдалироқ.

ЎҚИШ ВА УҚИШ

Сиз неча бет ўқиганингизга эмас, китобдан нима олганингизга қаранг. Шунда мутолаадан кўзланган мақсад ҳосил бўлади.

ЎҚИГАНИНИ БОШҚАЛАРГА ЕТКАЗИШ

“Бахтли ҳаёт сари” китоби чиққанида бир инсонга ҳадя қилгандим. Маълум вақт ўтгач, иш билан унинг хонасига кирдим. Қарасам, китобнинг ярмигача ўқилган экан. Мен: “Секин ўқияпсизми?” деб сўрадим. У киши: “Китоб оддий одамлар тушунадиган тилда ёзилибди. Шундай бўлса ҳам шошилмасдан, тушуниб ўқияпман. Кейин ўқиганларимни бошқаларга гапириб бер-япман. Фалон мавзуни гапираман, деб мўлжалламасам ҳам суҳбат давомида ўзи мияга қуйилиб келаверади”, деди.

Демак, китобни яхши тушуниш, мавзуларни қалбга сингдириш учун шошилмасдан, хаёлни бир ерга жамлаб ўқилади. Қолаверса, ўқиганларини бошқаларга тушунтириб берилса, хотирада яхшироқ сақланади, гапириш давомида мавзунинг янги қирралари очилади.

БАДҲАЗМ ТАОМДЕК...

Агар овқатни шошилиб, яхши чайнамасдан есангиз, луқмани икки ямлаб, бир ютсангиз, ҳазм қилиш ошқозонга оғирлик қилади. Худди шунга ўхшаб, маълумотлар пала-партиш ўқилса, мулоҳаза қилинмаса, у мияни бузади, фикрни ўтмаслаштиради, кишини янгиликлар қулига айлантириб қўяди. Маънисиз, қуруқ тана ҳаракатларию томошалардан иборат нарсаларга ўчлик инсонни маънан қашшоқликка олиб боради.

МАЪЛУМОТЛАРНИ САРАЛАШ

Интернетдаги турли маълумотларни ўқиб, видеоларни томоша қиладиганлар бир нарсани ёдда тутсалар, ёмон бўлмасди: Фикрлашсиз ҳар қандай мутолаа ёки томоша мияга зарар келтиради. Миянгиз маълумотлар чиқиндихонасига айланиб қолмаслиги учун хабарлар оқимини саралай билиш, таҳлил қилиш, ўқиган-кўрганлари ҳақида мулоҳаза юритиш керак. Шундагина улар қалбга сингади. Ақлли одам – чиқиндини ташлаб юборгани каби – ортиқча маълумотлар бахридан ўта олади, ҳар қандай хабарни қабул қилавермайди.

ЧАНГ БОСГАН КИТОБЛАР

Жавонимиздаги китоблар чангини гоҳ-гоҳида артиб турамыз. Қўл тегмаганидан устини чанг қоплайди. Телефонимизда эса чанг йўқ. Аксинча, кўп ушлайверганимиздан четлари кир бўлиб кетади.

КИТОБ ВА ИНТЕРНЕТ

Интернет китоб ўрнини боса олмайди. Чунки, интернет маълумотлар кўплиги, чалкашлиги, ҳар хиллиги билан одамни чалғитади. Китобда эса мавзулар тартиб билан берилади. Қолаверса, китобни қўлга олиб, шошилмасдан мутолаа қиласиз, керак бўлса, такрор ўқийсиз, айрим жойларини ўзингиз учун белгилаб қўясиз. Интернетда экран четида, юқорида, пастда ранг-баранг эълонлар, турфа янгилик-лар кўплиги учун хаёл бошқа нарсаларга чалғийди. Шунинг учун бўлса керак, телефон ёки компьютердан кўра китобдан ўқилган маълумотлар хотирада яхши сақланиб қолади. Энг асосийси кўз мутолаадан тез чарчамайди.

Интернет фойдасини инкор этмаган ҳолда, яна бир мулоҳазани айтаман: Фейсбук, телеграмм каби тармоқларда маълумотлар тартибсиз, ўлда-жўлда берилади. Бу манбалардан етарли илм оламан, бирон соҳа мутахассиси бўламан, деган одам янг-лишади. Чунки, илмда тартиб-интизом бўлиши керак. Дуч келган мавзуда, бетартиб ҳолда, исталган одамдан олинган илм қалбга мустаҳкам ўрнашмайди. Қолаверса, интернетда баён услуби турлича, маълумотлар ҳар хил. Уларнинг ҳаммаси ҳам ҳақиқат эмас.

ТОМА-ТОМА КЎЛ БЎЛУР ЁХУД КЎЗ – ҚЎРҚОҚ , КЎЛ – БОТИР

Қўлингизда 700 бетлик китоб бор. Уни ўқишингиз керак. Китобни кўриб, сизни ваҳима босади. “Шунча нарсани қачо-о-о-н ўқиб чиқаман”, деб ўйлайсиз. Аслида ҳар куни ҳеч бўлмаса 2 бетдан ўқисангиз, бир йилда ўқиб тугатасиз. Демак, умуман ўқимай юргандан кўра, ҳар куни оз бўлса ҳам ўқиган яхши.

ТАОМ ВА МУТОЛАА ЛАЗЗАТИ

Одам касаллиги учун қўлларини ишлата олмаса, овқатини кимдир едириб қўяди. Аллоҳ асрасин, агар ҳолат оғирроқ бўлса, таом махсус жиҳоз ёрдамида тўғри ошқозонга юборилади. Бунда тишлаш, чайнаш, таъм билиш, ҳид сезиш умуман бўлмайди.

Биласизми, агар одам ўз қўллари билан овқат емаса, тўйганини ҳис қилмайди, таом егандек бўлмайди. Қоғозда босилган китоб билан электрон китобни шунга қиёслаш мумкин. Нашриётда босилган китобни қўл билан ушласа бўлади. Саҳифаларни варақлаб ўқишнинг гашти бўлакча. Электрон китобда ундай эмас. Аслида иккала ҳолатда ҳам мақсад ҳосил бўлади: овқат ейилади (ёки ошқозонга тушади), китоб ўқилади. Лекин бировнинг ёрдამисиз, ўз қўли билан таомланиш, китобни қўлга олиб, варақлаб, шошилмай ўқиш барибир мароқли.

4-БЎЛИМ. ОДОБ-АХЛОҚ ФАЗИЛАТИ. РУҲИЙ ТАРБИЯ

ТАНА ВА РУҲ МУВОЗАНАТИ

Тана руҳ билан тирик. Агар руҳ бўлмаса, тана ўлади. Худди шунга ўхшаб, жамиятда фақат моддиятга эътибор берилиб, маънавий-руҳий масалалар кейинги ўринга қўйилса, кўп нарсани пул билан мансаб-мартаба ҳал қилса, ундай жамият боши берк кўчага кириб қолади.

МАЪНАВИЙ ҚУРИЛИШ ВА АХЛОҚИЙ БУЗИЛИШ

Иморат қуриш қийин, аммо бузиш осон. Неча йилда машаққат билан қурилган уйни бир кунда теп-текис қилиб ташласа бўлади. Худди шунга ўхшаб, инсон ахлоқини сайқаллаш, эътиқодини

тўғрилаш учун анча йил сарфланади. Уни бузиш эса муаммо эмас. Аксига олиб, курувчилардан кўра бузувчилар кўпроқ.

ҚАЛЬ ЎЛИМИ

Юрак бирдан тўхтаб қолиб, ҳаётдан кўз юмиш ҳам мусибат, лекин қалбнинг маънан ўлиши ундан-да каттароқ мусибатдир.

МАҚТАНЧОҚНИНГ ҲИССИЁТИ

Мутакаббирнинг ҳеч қаери оғримайди.

РОЗИЛИК ВА ЗУЛМ

Сиз ҳамма одамларни рози қилишга мажбур эмассиз. Лекин, бу – уларни хафа қилиш, истаганингизча зуғум ўтказиш мумкин, дегани эмас.

ХУДБИНЛИК ОҚИБАТИ

Ўзини ҳаддан ташқари яхши кўрган одам ўзидан бошқалар муҳаббатидан маҳрумдир.

ХОЛИС АМАЛ

“Фалон-фалон ишларни қилдим”, дейдиганларнинг ҳаммаси ҳам яхши иш қилган бўлавермайди.

Яхши ишни холис бажарганлар: “Мен фалон ишни қилдим”, деб мақтанмайди.

“АҚЛИ ТЎКИСЛАР” ИЛТИЖОСИ

Аллоҳдан ҳамма нарсани сўраймиз, фақат тўкис ақл неъматидан бундан мустасно. “Эй Аллоҳ, мен ожиз банданга ақл-фаросат бер!” деб дуо қилмаймиз. Чунки орамизда кўпчилик ўзини ақли ҳисоблайди.

КИБР ВА КАМТАРЛИК МОҲИЯТИ

Одам мутакаббир бўлиши учун илмли, бой, чиройли ёки мансабдор бўлиши шарт эмас. Жоҳил, камбағал, кўримсиз, мартабасиз ҳолида ҳам манман бўлиб қолиши мумкин. Чунки кибр қалбда бўлади. Кўра-била туриб ҳақни тан олмаса, ўзини катта тутса, бошқаларни менсимаса, ана ўша кимса – кийими, ижтимоий ҳолати, мартабаси қандай бўлишидан қатъи назар – мутакаббирдир. Бунинг акси ўлароқ, агар

олим, давлатманд, чиройли, мансабдор бўла туриб ҳаққа бўйин эгса, одамларни одам ўрнида кўрса, ана ўша ҳақиқий камтар инсондир.

Бундан чиқди, бойлар, обрў-этиборли кишилар мутакаббир бўлади. Камбағаллар, бечорахол одамлар хокисор бўлади, деб хулоса қилишга шошилмаган маъкул.

ЖАМИЯТДАГИ БУЗИЛИШ

Одамнинг табиати бузилса, имон-этиқоди заифлашса ёки умуман бўлмаса, уят ишларни меъёрий (нормал) ҳолат деб билади. Бу тушунча жамиятда фасод тарқалишини тезлатади, маънавий-руҳий ҳаётни издан чиқаради.

ОЛИМ БИЛАН ЖОҲИЛНИНГ ФАРҚИ

Олим жоҳилдан асосан одоби билан ажралиб туради. Илмли одамнинг хулқи ёмон бўлса, жоҳилга ўхшаб қолади.

ТАҚВОДОРНИНГ БЕЛГИСИ

Ўзингизни қанча художўй ҳисобламанг, сизнинг нақадар тақводорлигингиз одамлар билан муомалада: пул олди-бердисида, ваъдага вафода, омонатга қай даражада вафо қилишингизда билинади.

ПУЛГА СОТИБ ОЛИНГАН ШАРМАНДАЛИК

Ямоқ кийим кийиш уят эмас, муҳими либос тоза, авратни ёпадиган бўлсин. Айримлар қимматбаҳо кийим кийса-да, либоси очиб юриш уят саналадиган жойларини ёпмайди. Улар, аслида, фалон пулга шармандаликни сотиб оладилар.

МАҚТАНЧОҚЛИК ИЛЛАТИ

Бир одам неъматга эришганида уни ҳаммага айтиб мақтаниши тўғри эмас. Агар мақтанчоқлиги туфайли ўша неъматдан айрилиб қолса, фақат ўзини маломат қилсин.

ВАЗИЯТ ҚАЧОН ИЗДАН ЧИҚАДИ?

Гапга қулоқ солиб, амал қилувчилардан насихатгўйлар кўп бўлса, иш бажарувчилардан буйруқ берувчилар сони ортиб кетса, вазият издан чиқади.

ТОВУСГА ЎХШАГАН АЁЛЛАР

Айрим аёллар товусга ўхшайди. Товус патларини ёйиб, чиройини ҳаммага намо-йиш қилади. Ўз хуснига махлиё бўлиб, назоратни қўлдан чиқаради. Натижада орқаси очилиб кетганини билмай қолади.

Чиройини ҳар кимга кўз-қўз қилиш оқибати шармандалик билан тугайди. Аёлнинг хурмати ҳаё-ибода. Ифратини сақлаган обрўини сақлайди.

МАҚТОВГА ЎРГАНИБ ҚОЛИШ ХАВФИ

Одам ўз нафсини тергаб турмаса, мақтов эшитишга ўрганиб қолади.

НАҚАДАР БАХТЛИСИЗ!

Сиз нақадар бахтли инсонсиз: ҳасад ва ғийбат қилишга умуман вақтингиз йўқ. Доим фойдали ишлар билан бандсиз.

ДУОГЎЙ ХАЛҚ

Бир жойга йиғилсак, “Тинчлик-омонлик бўлсин!” деб дуо қиламиз. Таом еб бўлгач, дастурхон йиғиштирилишидан олдин “Берган неъматларингга шукр!” дея дуога кўл очамиз. Тўйимиз ҳам, маъракамиз ҳам дуосиз ўтмайди. Биз дуогўй халқмиз. Ҳар қандай ҳолатда фақат Ўзига юкинадиганлардан қилгани учун минг шукр!

ЗИКРНИНГ ТАЪМИ

Ғийбатнинг боши “ширин”, охири аччиқ. Зикрнинг боши ҳам, охири ҳам ширин.

КЎНГИЛ ОЛИШ ЙЎЛИ

Қалб шундай мустаҳкам қалъаки, уни энг кучли кўшин билан ҳам ишғол қилиб бўлмайди. Қалб фақат гўзал одоб ва ширин сўз билан забт этилади.

ҒИЙБАТ БИЛАН ЗИКР ЎРТАСИДАГИ ТАФОВУТ

Яқин инсонлар билан йиғилиб, имонлашиш ва ғийбатлашиш ўртасида жуда катта фарқ бор. Бири осмонда, иккинчиси ер қаърида. Бири нур, иккинчиси зулмат. Бири тотли, иккинчиси бемаза.

МОДДИЙ ФАРОВОНЛИК ВА РУҲИЙ ХОТИРЖАМЛИК

Қорин тўқлиги кўнгил тўқлиги эмас.

ЎЗ ХАТОСИНИ КЎРГАН ОДАМ

Ўзининг камчиликларини кўра оладиган, уларни тузатиш билан банд инсонга ўзгалар хатоси билинмайди.

КИШАНЛАНГАН ҚАЛЬ

Қалбингиз кишанланган экан, минг роҳат-фароғатда, жисман хурликда бўлманг, барибир маҳбуссиз.

КОМИЛ МЎМИНЛИК ШАРТИ

Ният, сўз ва амалда ростгўй бўлмагунимизча комил мўмин ҳисобланмаймиз.

ҲАСАД ОЛОВИ

Ҳасад киши юрагида ловуллаб турган чўғга ўхшайди. У одамни ёндиради, тинчини бузади, оромини ўғрилайди. Қолаверса, ҳасад олови эзгу амаллар савобини куйдириб юборади.

ЁЛҒОНЧИ БЎЛИБ ҚОЛМАЙ ДЕСАНГИЗ...

Манзилга етишингизга ярим соат вақт бор. Телефонда: “Беш дақиқада ўша ерда бўламан”, деб шеригингизга ёлғон гапирасиз. Сиз йўлдасиз. Чорсуда кетяпсиз. Лекин “Фарход бозоридаман”, деб алдайсиз. Олмани 7000 сўмдан олиб, 8000–9000 сўмдан сотяпсиз. “Ўзим шу нархга олганман. Майли, сизга ўз нархида: 8000 дан бераман”, деб харидорни “кўндирмоқчи” бўласиз. Шундай ҳолат давом этаверса, Аллоҳ наздида “каззоб” деб ёзиб қўйиласиз.

ҲАМД ВА МАДҲ

Ҳамд айтган одамнинг Аллоҳ наздида мартабаси ортади. Мадҳ айтган кимсанинг ўзига ўхшаган банда назарида даражаси кўтарилади. Ҳамднинг савоби боқий қолади. Мадҳнинг таъсири мансаб курсисига бошқаси келгунича сақланиб туради.

ЭКОЛОГИЯ НЕГА БУЗИЛМОҚДА?

Матбуотда: “Экология бузилмоқда. Ат-роф-муҳит ифлосланмоқда”, деб бонг урилади. Бунинг асл сабаби нимадалигини биласизми? Бугун инсон руҳияти ифлосланмоқда, қалби кирланмоқда. Бугун дунё-даги одамларга маънавий қашшоқлик хуруж қилмоқда. Руҳиятга шикаст етса, теварак-атрофга

зарари тегади. Одамзот қилган гуноҳлари сабабидан сув, ҳаво, тупроқ таркиби бузилади, табиат ифлосланади, обод юртлар харобага айланади.

Демак, атроф-муҳитни тозалашдан олдин қалбимиз кирларини ювишимиз, дилдаги қора доғларни кетказишимиз керак. Зеро, қалб пок бўлса, бутун тана, қолаверса, сув, ҳаво, тупроқ тозаланади.

ТИЛ ВА ҚУЛОҚ

Инсонга битта тил, иккита қулоқ берилган. Яъни, камроқ гапириб, кўпроқ эшитиш лозим. Бундан ташқари суяксиз тил учун ўттиз иккита тиш ҳимоя вазифасини ўтайди. Нафс беҳуда сўзларни гапиргиси келаверса, тишни тишга қўйиб сабр қилинади.

СОДДА РОСТГЎЙ ВА МУҒОМБИР АЛДОҚЧИ

Ёлғон гапирмайдиган одамни алдаш осон. Чунки у бошқаларни ўзига ўхшаган деб ўйлайди.

Алдоқчи ҳар кимга ҳам ишонавермайди, кўпчиликка шубҳа билан қарайди. Сабаби у ҳам бошқаларни ўзига ўхшаган деб ўйлайди.

ОҚИЛ ИНСОН ҚАНДАЙ БЎЛАДИ?

Ақлли инсон ўз ишини билиб қилади, одамлар билан тортишиб ўтирмайди, сан-манга бормайди. Гапирган гапираверади. Унинг оғзига сиз хўжайин эмассиз. Ҳаммаси ёзилмоқда. Гувоҳлар етарли. Адолатли ҳисоб қиёмат куни қилинади.

МАЪНАВИЙ ҚУДРАТИМИЗ

Бизни биз қилиб турган нарса нима? Бу, шубҳасиз, имон-эътиқод, ҳалоллик, ҳаё-иффат, ғайрат-шижоат, адолат, оила шаънини сақлашга интилиш, каттага ҳурмат, кичикка иззат, меҳр-оқибат ва ҳоказо. Агар биз мана шу хислатлардан айрилсак, ўзлигимизни йўкотаимиз.

5-БЎЛИМ. ОИЛАВИЙ ҲАЁТ, ЭР-ХОТИН МУНОСАБАТИ, ФАРЗАНД ТАРБИЯСИ

ҲАҚИҚИЙ БАХТ МЕЗОНИ

Оқила қиз ўзи учун пардоз-андозни, очиқ-сочиқ кийинишни эмас, имон билан ҳаёни зийнат деб билади.

Ақлли йигит қизнинг “замонавий” либосига, данғиллама иморатига, отасининг қаерда ишлашию қанча мол-дунёси борлигига эмас, имонига, ҳаёсига, одоб-ахлоқига эътибор беради.

ОИЛА МУСТАҲҚАМЛИГИ

Инсон тана ва рухдан иборат. Шунинг учун эркак киши аёлининг маънавий эҳ-тиёжларини ҳам ҳисобга олиши керак. Чунончи, аёлнинг ёқимли сўзлар эшитиш эҳтиёжи қондирилса, оила мустаҳкам бўлади.

ЭР-ХОТИННИНГ ЛИБОСГА ЎХШАТИЛИШ ҲИКМАТИ

Хотин эри учун, эр хотини учун либосдир. Кийим инсон авратини беркитади, камчиликларини яширади, уни турли азиятлардан, иссиқ-совуқдан, гуноҳ ишлардан сақлайди. Танага энг яқин нарса айнан либосдир. Эр-хотин худди кийимдек бир-бирини тўлдиради, зийнатлайди, сақлайди.

МУҲАББАТНИНГ АСЛ ҚИЁФАСИ

Эътибор берсангиз, кўп йигитлар чиройли, қадди-қомати келишган қизларни яхши кўриб қолади. Бу, уларнинг “муҳаббати” ёлғон, сохта, вақтинчалик, деганидир. Бундай ҳолатда қизда гўзал танадан, йигитда шахвоний хирсдан ўзга нарса бўлмайди. Тўғри, ҳаётда чирой ҳам керак. Лекин куруқ савлатдан фойда йўқ. Шунинг учун оқил инсон биринчи галда имонга, одоб-ахлоққа эътибор беради. Унинг назарида хусн, бойлик, насл-насаб кейинги ўринда туради.

ОМОНАТ РИШТА

Агар оила қадди-қоматга, мол-дунёга таяниб қурилса, гўзал сурат, қўлдаги давлат кетиши билан оила асоси емирилади. Оилавий ажримларнинг бош сабаби шунда.

МЕҲРГА ТАШНА ҚАЛБЛАР

Ҳозир меҳрибонлик уйларида ҳамма шароитлар бисёр. Шинам хоналар, турли озиқ-овқатлар, кийим-кечаклар ва ҳоказо. Шундай бўлса ҳам болалар кўзида мунг бор. Чунки, мутасаддилар болалар кўнгли тусаган моддий нарсаларни муҳайё қилишлари мумкин, бироқ ота-она меҳрини бера олишмайди. Шу сабаб уларнинг кўнгли ўксик, кўзи ғамгин.

ЭРКАКНИНГ САБРИ

Аёлингиз кийимларингизни ювиб, овқатингизни пишириб, уйингизни тозалаяптими, ота-онангизга, фарзандларингизга қараяптими, нафсингизни қондириб, сизни ёмон ишлардан сақлаб турибдими, энди завжангизнинг унча-мунча аччиқ гапларига сабр қиласиз. У аёллигига борса, сиз эркаклик қилинг.

УЛАР СИЗГА ВАФОДОР ЭМАС

Кўчада ўзини бозорга соладиган нозанинлар, зийнатга бурканган ҳурлиқолар уйдаги аёлингиздан чиройли кўриниб кетдими? Жуфти ҳалолингиз рўзғорбоп-у, анави бегона хотинлар кўнгилочарми? Шошманг, кўчадагилар аёлингизга ўхшаб ширин-шакар фарзандлар туғиб бера оладими, сизга меҳрибон ёр, вафодор рафиқа бўла оладими, молингизни, уй-жойингизни сақлай биладими, сизга ғамхўрлик қила оладими, оғир дамларда ҳамдард бўладими? Бу тарафини ҳам ўйланг. Нафсингизга ҳай беринг, ақлингизни ишлатиб, келажагингизни ўйлаб иш тутинг.

УЙИДА ХОТИРЖАМЛИК ТОПИШ БАХТИ

“Уйинг сени сиғдирсин” ҳадисида аҳли оиланг билан тинч-тотув яша, деган маъно кўзда тутилган. Зеро, инсон уйига сиғиши учун уйи жуда ҳашаматли бўлиши шарт эмас. Муҳими ота-онаси, аёли, фарзандлари билан муносабати яхши бўлса, хонадонида ҳузур-ҳаловат топса, бас. Агар кишининг оиласи нотинч бўлса, кенг уйга ҳам сиғмай қолади. Фейлни кенг қилинса, тор кулба ҳам муҳташам саройдек туюлади.

АЙБ КИМДА?

Хотин экин экиладиган майдон, эр бўлса дехқондир. Дехқон нима экса, ўша нарса униб чиқади: арпа экса – арпа, буғдой экса – буғдой. Агар ерга арпа сочилса-ю, буғдой чикмаса, айб ерда эмас, дехқонда бўлади.

СЕВГИ-МУҲАББАТ МОҲИЯТИ

Севги бу кинома-кино, кўчама-кўча санқиш, хиёбонларда қўл ушлашиб юриш, овлоқ жойларда ёлғиз қолиш эмас, балки яхши кунларни ҳам, қийин дамларни ҳам бирга тоттиш, бир-бирига ҳамдард бўлиш, битта мақсад йўлида бирлаша олиш, бир-бирини сўзсиз тушунишдир.

Ёш ўтгани сари эҳтирослар бироз сўниб, ўрнини меҳрибонлик, бир-бирини қўмсаш ҳисси эгаллайди.

Агар сеvgи фақат чирой, бойлик, мансаб сабабидан бўлса, юзга ажин тушиши, мол-дунё қўлдан кетиши, мансабдан айрилиш билан “муҳаббат” ҳам тугайди. Ақлли инсон ҳаётини имон-эътиқод, одоб-ахлоқ, ҳаё-ибо асосига қуради. Шунда икки дунё саодатига эришади.

ОИЛАНГ ТИНЧ, СЕН ТИНЧ

Оиласи нотинч одамнинг ҳеч бир соҳада иши унмайди. Чунки ҳаёлининг бир четини оилавий муаммолари банд қилиб туради, хотиржам ишлашга қўймайди.

НОЗИК ХИЛҚАТ

Аёл қийшиқ қовурғага ўхшайди. Агар уни тўғриламакчи бўлсангиз, синдириб қўясиз. Шунинг учун уни борича қабул қилинг: муроса билан яшанг, яхшиликларидан баҳраманд бўлинг, нуқсон-камчиликларидан кўз юминг. Акс ҳолда оила риштаси узилади.

АВЛОДЛАР ТАРБИЯЧИСИ

Айримлар қиз фарзанд ҳақида: “Ишламаса, эртага турмушга чиқиб уйда ўтирса, ўқиб нима қилади?” дейди. Бу – жуда нотўғри гап. Чунки аёл кўчага чиқиб ишламагани билан уйда бола тарбияси билан шуғулланади. Фарзанд тарбиялаш – оғир ва масъулиятли юмуш. Аёл фақат диплом ёки ишлаш учун эмас, аввало ўзи, қолаверса, бўлажак оиласи учун ўқиши керак. Зеро, маърифатли аёл эрини бахтли қилади, салоҳиятли авлодни вояга етказди.

НИМА ЭКСАНГ, ШУНИ ЎРАСАН

Ота-онасига бемехр бўлиб, фарзандидан меҳр кутиш далага тикан экиб, бугдой кутиш билан баробар.

ОТА-ОНА ВА ФАРЗАНДЛАР

Ота-она фарзандини неча бор қўлига олиб кўтаради, елкасига миндиради, ўйнатади. Лекин фарзанд ота-онасини, кўп ҳолларда бир марта ва охириги марта елкасида кўтариб мазорга олиб боради. Кейин қабрга қўяди. Аммо ушбу бурч ҳам барча фарзандларга насиб этавермайди.

РАҲМАТ ВА ЛАЪНАТ

Болага биров: “Отанга раҳмат!” дейиши қаердаю, “Падарингга лаънат!” дейиши қаерда?! Кўп нарса тарбияга боғлиқ. Айнан оиладаги тарбияга.

ОТА-ОНА ДУОСИ

Фарзандларингиз яхши инсон бўлишини истасангиз, улар ҳақиқага кўпроқ дуо қилинг, тилингизни қарғишдан сақланг. Зеро, ота-онанинг фарзанди ҳақиқага қилган дуоСИ мустажабдир.

МИЛЛИЙ МЕНТАЛИТЕТ

Бизда ота-онани рози қилиш улуғ иш, ота-онага оқ бўлиш эса улкан гуноҳ саналади.

Оила муқаддас деб билинади. Эр-хотин ўртасидаги ажрим катта фожеа ҳисобланади.

Катталарни ҳурмат қилиш юксак вазифадир. Кексаларга ҳурматсизлик ўта хунук иш деб қаралади.

Тансиқроқ таом пиширсак, қўшниларга илинамиз. Ўзи тўқ бўлиб, қўшнисини оч-наҳор, қаровсиз ташлаб қўйиш қораланади.

Биз шундай халқмиз. Динимиз кўрсатмалари қон-қонимизга сингиб кетган. Бу хислатларсиз миллат сифатида қадримизни йўқотамиз.

ОТА-ОНА ҚУВОНЧИ ВА ИЗТИРОБИ

Фарзанд бирон ютуққа эришса, ҳаммадан кўп унинг ота-онаси қувонади. Агар бошига мусибат тушса, каттиқ қайғурадиган ҳам энг аввало ота-онаси бўлади.

ОТА-ОНА РОЗИЛИГИ ВА ДУОСИ

Ота-онангиз сизни дуо қилишяптими, демак, сиздан розилар. Агар дилда розилик бўлмаса, тилга дуо келадими?!

ЧИНАКАМ БАХТГА ЭРИШИШ ИСТАГИ

Газ тортсак, ичимлик суви олиб келсак, ойлик маошларини оширсак – аҳоли турмуш даражасини кўтарсак, ҳаммаси яхши бўлиб кетади, дейилади. Бир тарафдан тўғри. Аммо, фарзандларимиз қалбида маънавий-руҳий ислоҳот олиб бормас эканмиз, ўзимиз истаган бахтга эриша олмаймиз.

БЕҒУБОР БОЛАЛИК

Инсон болалигини соғиниб эслайди. Гарчи ҳозир бой бўлса ҳам, ҳашаматли уйларда турса ҳам, болалиги ўтган кулбани, ўртоқлари билан ўйнаган тупроқ кўчаларни, онаси тандирда ёпган иссиқ нонларни энтикиб хотирлайди. Чунки болалик беғубор давр. Инсон бу пайтда дунёга соф фитрати, маъсум назари билан қарайди. Шунинг учун бўлса керак, болалик дамлари унинг ёдида ижобий манзаралар билан сақланиб қолади.

ОИЛАДА ЭРКАКНИНГ ЎРНИ

Оилада эркакнинг ўрни бўлиши керак. Агар эр бошқарувни хотинга топшириб қўйса, асосий қарорни эр ўрнига хотин чиқарса, ундай хонадон пароканда бўлади. Эрлари ғайрат-шижоатли, ақлли, хотинлари ифбат-хаёли, зукко бўлган оилагина бахтга эришади.

ИЛМДАГИ САХИЙЛИК

Ўзимиз овқат есак, фарзандларимизга ҳам берамиз. Ўзимиз кийсак, болаларимизни ҳам кийинтирамиз. Уларни оч-наҳор, юпин қолдирмаймиз. Шундай экан, ўзимиз ўқиган, эшитган, билган нарсаларни фарзандларимизга ҳам ўргатайлик. Чунки, эртага ортимизда қолиб, чироғимизни ёқадиган, яхши ишларимизни давом эттирадиган, ҳаққимизга дуо қиладиган мана шу жигарбандларимиздир.

ДАБДАБА – БАХТ ЭМАС

Фарзандларимизнинг тиббий, маънавий-руҳий соғлиги бирдек муҳим. Уларни кам-кўстсиз вояга етказиш ҳақида қанчалик қайғурсак, эътиқоди, одоб-ахлоқи ҳақида ҳам шунча, балки ундан ҳам кўпроқ ўйлашимиз лозим. Зеро, бахтли ҳаётга курук дабдаба билан эришиб бўлмайди.

САБОҚНИНГ ИЛК БОСҚИЧИ

Болаларга чет тилини ўргатиш яхши, албатта. Лекин, биринчи навбатда ўз она тилимизни ўргатсак, тўғри иш бўлади. Қолаверса, фарзандларимиз қалбида миллий қадриятларга ҳурмат ҳисини уйғотиш, эътиқод илмини, дин-диёнатни, ҳалол-ҳаромни ўргатиш зарур. Шундан сўнг бирон чет тилидан сабоқ бериш мумкин. Акс ҳолда ҳали ўз она тилини яхши билмаган, ақидаси шаклланмаган бола ўзга миллатларга эргашиб кетмаслигига ҳеч ким кафолат бера олмайди.

БОЛА НУТҚИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

Болага ёшлигидан фикрини эркин ифодалаш ўргатиб борилгани яхши. Афсуски, биз фарзандларимизни кўпинча чеклаб қўямиз, “Жим ўтир, гапирма!”, “Овозинг-ни ўчир, ким қўйибди сенга гапиришни?!”, “Катталар олдида одобсизлик қилма!” каби дашномлар билан боланинг оғзига урамиз. Шу сабаб унда гапириш истаги сўнади, дилидаги фикрлар ташқарига чиқа олмай қолади. Биз тарбияни шундай олиб борайликки, фарзандимиз бефойда сўзлардан тилини тийсин, муомала одобига амал қилсин, керакли сўзни, кўнглидаги гапларни очиқ ифодалай олсин. Зеро, инсон камолотида нутқ раволиги жуда муҳим. Гапга нўноқлик кўп ҳолларда панд бериб қўяди.

ОРТИМИЗДА КИМЛАР ҚОЛАДИ?

Сиздан кейин ҳаққингизга дуо қиладиган, истиффор айтадиган фарзандлар қолиши ҳам бир бахтдир.

МАСЪУЛИЯТ ҲИССИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ

Фарзандингизга бир вазифа топшириб, кейин унинг натижасини сўрасангиз, унда масъулиятни ҳис қилиш қобилияти шаклланади.

ПАНД-НАСИҲАТ БЕСАМАР КЕТМАЙДИ

Болага бир гап айтсангиз, сўзингизга эътибор бермагандек туюлиши мумкин, лекин барибир ёдида қолади. Вақти келиб, “Бобом ундай дегандилар”, “Отам бундай дердилар”, деб болалигида эшитган панд-насиҳатларни эслайди. Демак, бола қулоғига яхши гапларни қуявериш керак. Айни пайтда катталар гапини олмаса ҳам, куни келиб, ҳикматли сўзнинг фойдаси тегади. Ёшларнинг феъл-атвори шаклланишида катталарнинг насиҳати жуда муҳим.

ОТА-ОНА ВА ФАРЗАНДГА МУОМАЛА

Фарзандингиз хато қилса, ортиқча тергаманг. Чунки сиз ҳам бола бўлгансиз, хатога йўл қўйгансиз. Болани урушиш ўрнига тўғри йўл кўрсатинг, нима хато қилганини тушунтиринг.

Ота-онангиз қариганда кўнгиллари нозик бўлиб қолса, қайсарлик қилишса, уларга мулойим муомалада бўлинг. Чунки, Аллоҳ насиб қилса, вақти келиб сиз ҳам қарийсиз.

ҚАЙТАР ДУНЁ

Кексайганингизда фарзандингиздан қан-дай муомала кўришни истасангиз, ота--онан-гизга худди шундай муомалада бўлинг.

ҚУШ УЯСИДА КЎРГАНИНИ ҚИЛАДИ

Ота-она китоб ўқиса, боласи ҳам ўқийди. Ота-она телевизорга тикилиб ўтираверса, телефондан бошини кўтармаса, яна: “Ўғлим, китоб ўқи, одам бўласан” ёки “Бор, дарсингни қил, бекор юрма сандироқлаб”, деса, гапи ҳавога кетади. Зеро, қуш уясида кўрганини қилади.

ТАРБИЯДА ИБРАТНИНГ ЎРНИ

Мен оддий ишчи-деҳқон фарзандиман. Ўн-ўн икки ёшимдан (тахминан 1992–1994 йиллардан) далада кетмон чопганман. Ўшанда отам: “Кетмонни мана бундай чопади. Дастанинг мана бу еридан ушлайди. Пушта-арикни мана бундай қилади”, деб кетмон чопишни ўргатганлар. Агар ўзлари сояга ўтириб олиб, мени кетмон чопишга буюрганларида нима қилишни билолмай қийналган, балки кўп хато қилиб, экинларни пайхон қилган бўлардим.

Демак, фарзанд тарбиясида биринчи навбатда ўзимиз ўрناق бўлишимиз керак. “Ўғлим, тўғри юр”, дея, ўзимиз эгри юрсак, “Болам, ёлғон гапирма”, дея ўзимиз бировни алдасак, айтган гапимиз зиғирча фойда бермайди. Қайтага фарзандимиз олдида субутимиз кетади, унинг бизга хурмати пасаяди.

6-БЎЛИМ. ЎТКИНЧИ ДУНЁ. УМР МАЗМУНИ

ВАҚТДАН НЕГА БАРАКА КЕТДИ?

“Вақтнинг баракаси йўк. Бир ишга улгуриб бўлмайди”, деб нолишади. Назаримда, ҳозир вақтдан баракани кетказадиган нарсалар кўпайиб кетди. Авваллари вақт бунчалик беҳуда совурилмасди. Бошқа тарафдан қарасак, қадрига етилмаган неъматдан барака олиб қўйилади.

АВЛОДЛАРГА МЕРОС

Майда гаплар, беҳуда тортишувлар вақт ўтиб унутилади. Инсондан келажак авлодга ихлос билан қилинган эзгу иш ёки ҳикматли сўз қолади.

БАРАКАЛИ УМР

Агар Аллоҳ умрингизга барака берса, кимлардир йиллар давомида қила олмайдиган ишни бир неча ойда битирасиз.

ТУҒИЛИШ ВА ЎЛИМ

Чақалоқ туғилганида бир парча матога ўралади. Вақти-соати етиб, инсон дунёдан кўз юмганида ҳам оқ мато билан кафанланади. Туғилиш ва ўлим орасида жуда қисқа муддат бор. Унда ҳар ким истаганини қилади. Амалига қараб оқибати яхши ёки ёмон бўлади.

АЙРИЛИҚ АЛАМИ

Дунёни фоний деб билганлар учун айрилиқ алами енгилроқ ўтади.

ОЛДИНГДАН ОҚҚАН СУВНИНГ ҚАДРИ ЙЎҚ

Киши яқинининг юксак поғонадалигини у ўтганидан кейин билади. Олдиндан оққан сувнинг қадри йўқ, дейдилар. Дарахт қанча баланд бўлмасин, унинг бўй-бас-ти узоқдан қараганда билинади. Яқиндаги одамга сезилмайди. Қачон ерга қуласа, ўшанда нақадар баҳайбатлиги кўринади.

ДУНЁ ЧАРХПАЛАГИ

Тасаввур қилинг: бундан юз йил олдин ер юзида кимлар яшаган, кимлар ҳукмронлик қилган? Дунёга устун бўлишни даъво қилганлар қанча эди? Улар ҳозир қани? Беш юз-минг йил олдин кимлар бор эди бу дунёда? Улардан биронтаси ҳозир тирикми? Яна йигирма-ўттиз, қирқ-эллик, тўқсон-юз йилдан кейин кимлар яшайди, кимлар ҳукмронлик қилади?.. Одамлар келиб-кетаверади, авлодлар алмашаверади. Дунё мана шу тартибда ўтади. Лекин унинг якуни бор, охиратда ҳисоб-китоб бор.

МУҲИМ ИШЛАРГА ЭЪТИБОРСИЗЛИК

Арзимас нарсаларни ўзига олиб, салга диққати ошаверадиган одам муҳим ишларга бепарво бўлиб қолиши мумкин.

ҲАММАНИНГ ЎЗ ЮМУШИ БОР

Гарданингиздаги вазифаларни (жумладан, тоат-ибодат, ота-онага хизмат қилиш, етимларга ғамхўрлик, силаи раҳм кабиларни) бажара олмаганингиз учун “Иш кўп. Вақт кам”, деб баҳона қидирманг. Чунки ишнинг охири йўқ. Ишингиз қачон тугайди, биласизми? Юрагингиз уришдан тўхтаганида!

БУВИМНИ ХОТИРЛАБ...

1. Бувим рахматли (1919–2001) туриб-туриб хўрсиниб кўярдилар. “Хамма жигарларим ўтиб кетди. На акам, на опа-сингилларим бор”, дердилар. Ёшим улғайгани сари бунинг сабабини англагандек бўляпман.

2. Либосимизнинг бирон жойи йиртилса, эски кийимлардан қирқиб олинган мато билан ямок солардилар. “Янгини эски асрайди”, деб, бизга сабоқ берардилар.

3. Тахминан, 1998–1999 йиллар эди. Дарс қилиб ўтирсам, бувим букчайиб-қийналиб келиб (оғир меҳнат сабабидан умрлари охирида қадлари букилиб қолганди), “Ма, болам, манавини евол”, деб бир бурда нон билан пиёлада чой олиб келганлар. Шунини ҳалигача эслаб, ҳақларига дуо қиламан.

4. Ёшлари етмишдан ошган бўлишига қарамай (ўтган асрнинг 90-йилларида), Қуръони каримни ўқишни ўрганиб, хатм қилиб чиққанлар. Қиш фаслида чанага ўтқазиб, ўқишга олиб борганимизни эслаб тураимиз.

Рамазон ойларида: “Тур, болам, сахарликка”, “Таҳорат қилиб, таровехга чиқинг-лар”, деб айтган сўзлари қулоғим остида жаранглаётгандек гўё.

5. Ҳовлимизда бир туп ўрик бўларди. Териш вақти келганида невараларни чақирардилар. Кейин мевадан қариндошларга, кўни-қўшниларга тарқатардилар. Тансиқроқ таом пиширилса, яқинларга илинардилар. Ўйлаб қарасам, аввалгилардаги файз-барака сабаби ўзаро меҳр-оқибатда экан.

ВАҚТИНГИЗ ЙЎҚМИ?

Ибодат учун яратилган бўлсагу, ибодатга вақт топа олмасак!? Бу худди дурадгорнинг эшик-дераза ясашга вақти йўқдек, ҳайдовчи машина бошқаришга фурсат топа олмагандек гап.

СОН ЭМАС, СИФАТ МУҲИМ

Дунёда қанча эмас, қандай яшаш муҳим.

ИШ ҚАЧОН ТУГАЙДИ?

“Ишим кўп”, деб савобли ишларга, яқинлари билан дийдор кўришишга вақт топа олмаётганлар шунини унутмасинлар: иш ҳеч қачон тугамайди. Тугаши учун аъзоларимиз ҳаракатдан тўхташи керак. Ана шунда биз учун дунё ишлари битади.

"УЙИДАН ИЛОН ЧИҚҚАН" ЙИГИТЛАР

Йигитларга айтар гапим: умр – ғанимат, ота-она – омонат. Улар бугун бор, эртага йўқ. Шунинг учун фурсат борида ота-она дийдорига тўйиб, хизматларини қилиб, дуо-ларини олиб қолиш керак. Айрим йигитлар бор: кўчадан бери келмайди, бефойда ишлар билан овора бўлиб, бемаъни суҳбатлар билан вақтини ўтказади, кўча санқиб, тентираб, алламаҳалда уйга келади, “Уйда ота-онам, фарзандларим бор”, деб ўйламайди. Уйкуга кеч ётиб, кеч туради. Бунақада рўзғорда, топиш-тутишда барака бўладими?!

Оғайнилар билан ўтириб суҳбатлашиш, одамларга қўшилиш ҳам керак. Лекин ҳамма нарса эви билан бўлгани яхши. Баъзи йигитлар нукул кўчадаги ошналари билан гап ўйнайди, чойхонада ўтириб ошхўрлик қилади, лекин уйдагиларни ўйламайди, оила аъзолари нима еб, нима ичаётгани билан иши йўқ. Улар учун кўча – хандон, уй – зиндон.

Аслида бундай бетайин турмуш тарзи ақл-хуши жойида бўлган инсонга тўғри келмайди. Рисоладаги эркак ишдан фориг бўлиши билан уйига – меҳрибон ота-онаси, суюкли ёри, ширин фарзандлари бағрига ошиқади. Зеро, мусулмон одам учун ўз уйи энг хотиржам, сокин маскан саналади.

Юқорида айтиб ўтганимдек, ота-она – ғанимат. Эртага ёшингиз бир жойга борганида уларни қаттиқ соғиниб, бир бор кўришни қанча истасангиз ҳам топа олмайсиз. Қолаверса, фарзанд тарбияси ҳам айнан уйда олиб борилади. Ишдан вақтлироқ қайтиб, ўғил-қизлар тарбиясига қараш, уларни назорат қилиш эркакнинг вазифаси, айнан эркакнинг. Шунинг учун ақлни ишлатиб, оқибатни ўйлаб иш тутиш лозим.

УМРИ ҚИСҚА МУНОСАБАТ

Ҳақиқий дўстлар фақат ош устида эмас, иш устида ҳам йиғиладилар. Уларнинг дўстлиги моддий нарсаларга боғлиқ бўлмайди. Чин дўстларни кучли ришта – имон, эътиқод, тақво боғлаб туради. Моддий манфаат устига қурилган “дўстлик” узокқа бормайди.

ГАП-СЎЗСИЗ НАСИҲАТ

Қабристон жим-жит бўлади. Чунки маййитлар гапирмайди, лекин мазористон сукунати кўп нарсалар ҳақида сўзлайди. Дўппайиб турган қабрларга ибрат назари билан қараш унча-мунча воизнинг насиҳатидан кўра таъсирчанроқдир.

ТАНАСИ ТИРИК, ҚАЛБИ ЎЛИК КИМСАЛАР

Одамлар бор: ўлганларидан кейин ҳам тириклар. Одамлар бор: тирик бўлсалар ҳам ўликлар.

ФАРРУХ УКАМНИ ЭСЛАБ...

Фаррух исмли қўшнимиз бўларди. 2000-йилларда унга инглиз тили грамматикасидан дарс берганман. У жисмоний нуқсони сабаб мактабга бормас, ўқитувчилар уйига келиб, дарс ўтишарди. Фаррух динимиз ҳақида тушунчага эга бўлгач, сезиларли даражада ижобий ўзгаришлар рўй берди. Унинг кайфияти ва хатти-ҳаракатларида кўтаринкилик, тетиклик, шук-роналик бўй кўрсатди. У заиф бўлишига қарамай, қудрати етганича намоз ўқир, рамазон рўзасини тутарди. Турли саволлар тайёрлаб турар, чиқсам, сўраб билиб олишга уринарди. Содда бола айрим нарсаларни ўйлаб, сиқилиб юрган экан. Жавобимдан кейин юзи хурсандчиликдан ёришиб кетгани, кўнгли анча таскин топгани ҳали-ҳамон ёдимда. Шунингдек, унга танамиздаги камчиликлар Аллоҳ даргоҳидаги мартабамизга таъсир қилмаслигини, муҳими қалбни поклаш, солиҳ амаллар қилиш эканини, имонли инсон охиратда бахтли бўлишини тушунтирдим.

Фаррух узок яшамади. 2010 йилда, қурбон ҳайити кунларининг бирида вафот этди... Қабрга қўйилаётганида қабрдан чиққан тупроқни ушлаб кўрсам, ипакдек майин экан... Фаррух табиати юмшоқ

йигит эди. Мен унинг ёш ўтиб кетганига ачинмайман, балки Исломни тушунганига, охират сафаридан аввал Аллоҳни таниганига хурсандман.

СИНОВЛИ КУНЛАР

Мусибатда фақат бошига иш тушган одам эмас, атрофдагилар ҳам sinalади. Зеро, ўша қийин лаҳзаларда сизнинг бош-қаларга қандай муносабатдалигингиз ва бошқаларнинг сизга қандай муносабатдалиги яққол билинади.

ҲАҚИҚИЙ МУСИБАТ

Ўлим, аслида, катта мусибат эмас. Чунки куни келиб ҳаммамиз ҳам фоний дунё-ни бирин-кетин тарк этамиз. Ҳеч ким мангу яшаб қолмайди. Аслида, бу дунёдан қуруқ қўл билан қайтиш, охират сафарига ҳеч қандай озуқасиз чиқиш, беш кунлик ҳаёт моҳиятини англамасдан ўтиб кетиш ҳақиқий фожиадир.

ЎЛИМНИ ЭСЛАШНИНГ ФОЙДАСИ

Ишларингиз юришиб, пулингиз кўпа-йиб, мансабингиз юқорилаб, обрўйингиз ошиб кетса, ўлимни эсланг. Бироз ҳовурингиз босилади, кўзингизнинг шираси ювилади.

Ишингиз орқага кетиб, касодга учрасангиз, тушкунликка тушсангиз ҳам ўлимни эсланг. Ана шунда дунёнинг арзимас матоҳ ва ўткинчи диёрлигини англаб етасиз.

БАХТ БОЙЛИК БИЛАН ТОПИЛМАС

Баъзилар: “Бойсам, бахтли бўламан, хотиржам яшайман!” деб ўйлайди. Лекин инсон ҳаётга қарашини (нуқтаи назарини) тўғрилаб олмас экан – тонналаб тиллоси бўлсаям – ўзи истаган бахтга эриша олмайди.

КЎПЧИЛИК ҚАДРЛАМАЙДИГАН НЕЪМАТ

Дунёда икки улуғ неъмат бор. Кўпчилик уларнинг қадрига етмайди. Йўқотганидан кейин қиймати нақадар баландлигига амин бўлади. Улар сиҳат-саломатлик ва бўш вақтдир.

КЕЧИККАН “ЯХШИЛИК”

Унинг қорни нонга тўймай ўтиб кетди... Вафотидан кейин унга “атаб” дошқозонларда ошлар дамланди...

У бир оят бўлсаям Қуръон ўқимай, тили калимага келмай ўтиб кетди... Вафотидан кейин ҳаққига бир неча бор Қуръон хатм қилинди...

Унинг эгни юпун, қишда киядиган тузукроқ либоси йўқ эди... Вафотидан кейин қабри устига қимматбаҳо мармар ўрнатиб қўйилди...

У бир оғиз ширинсўзга мухтож эди... Вафот этгач, қабр тошига “меҳрга тўла” жумлалар битиб қўйилди...

У жуда очик-сочик кийинарди, миллий либосни ҳам хушламасди... Ўлганидан ке-йин ҳамма жойини, ҳатто юзини ҳам ўрашди: ювиб, кафанлашди. Жаноза ўқиб, қабрга қўйишди...

ТАНСИҚ МЕҲР

Яхши кунларда ҳамма бир-бирига меҳ-рибон. Аммо қийин дамларда меҳр ҳам тансиқ бўлиб қолади.

АСЛИГА ҚАЙТИШ

Тупроқдан яралдик. Куни келиб, яна туп-рокқа айланамиз. Шу ҳақиқатни унутган кимса кибр отига минади. Лекин қанча сайру саёҳат, кайфу сафо қилмасин, фурсати етиб, барибир она замин бағрига қайтади. Ҳаётда мангу тирик қолишнинг иложи йўқ. Агар бўлганида Фиръавну Ҳомонлар, Искандару Доролар қолмасмиди?!

БОЙ БЕРИЛГАН ХОТИРЖАМЛИК

Бизда етарли пул ҳам, хотиржамлик ҳам бор эди. Лекин бориға қаноат қилмадик, кўпроқ пул топиш учун тиним билмай елиб-югурдик. Натижада ҳаловатимиз йўқолди: ибодатни шошиб-пишиб адо этадиган, тинч ухлолмайдиган, овқатимизни бемалол ея олмайдиган бўлдик. Қачон оиламиз даврасида бафуржа суҳбат қурганимизниям эслолмаймиз. Энди кўлимизда кўп пул бор, лекин хотиржамликни қайси дўкондан сотиб оламиз?!

ФОЙДАСИЗ НАРСАЛАРГА ЎЧЛИК

Беҳуда нарсаларга кўп вақт ажратадиган одам муҳим ишларга бефарқ қарайди. Чунки асосий куч-қуввати, диққат-эътибори ботил ишларга сарфланиб, зарур нарсаларга келганда ҳафсала, эътибор, қунт топилмайди. Бугун кўпчиликнинг ўз вазифасига лоқайд қараши, зиммасидаги масъулиятни ҳис этмаслиги сабабларидан бири ҳам шу. Телефонга, телевизорга кўп анқаявергандан кейин хаёл жойида бўлмайди. Фикр бўлиндими, ишдан унум ва барака кетади.

7-БЎЛИМ. АДАБИЁТ, ИЖОДКОРЛИК ВА ТАРЖИМАШУНОСЛИККА ОИД МУЛОҲАЗАЛАР

МУМТОЗ АДАБИЁТИМИЗНИНГ СЎНГИ ВАКИЛЛАРИ

Муқимий (1850–1903), Завкий (1853–1921), Фурқат (1859–1909) ва бошқалар мумтоз адабиётимизнинг сўнги вакиллари сифатида тилга олинади. Улардан кейин яна бир салоҳиятли авлод ўтди. Жумладан, Бехбудий (1875–1919), Мунаввар қори (1878–1931), Абдулла Авлоний (1878–1934),

Фитрат (1886–1938), Абдулла Қодирий (1894–1938), Чўлпон (1897–1938)... Шундан сўнг адабиёт билан дин бир-биридан ажрала бошлади.

АДАБИЁТ ЯШАШИ УЧУН...

Ҳақиқат бўғилган жойда адабиёт ўлади.

СЎЗ МАСЪУЛИЯТИ

Битта жумла билан одам мусулмон бўлади ёки аксинча, Аллоҳ асрасин, имондан айрилади. Биргина калом билан эр-хотин ўртасида никоҳ ақди тузилади ёки оила бузилади. Битта сўз билан дўст душманга ёки душман дўстга айланиши мумкин. Мана шу бир қарич тилга эътиборсизлик оқибатида бошга кўп мусибатлар ёгилади.

ЭНГ ЯХШИ МУҲАРРИР

Китобнинг энг яхши муҳаррири муаллифнинг ўзидир. Чунки ҳамма муҳаррирлар ҳам китобни муаллифчалик қайта-қайта кўриб чиқиш, ҳар бир жумла, ҳар бир сўз устида ишлаш имконига эга эмас.

СЎЗ ТАЪСИРИ

Овозингизни баланд кўтариш ўрнига қаламингизни ўткирланг. Шундай қилинган, гапингиз одамлар юрагига ўқдек кириб борсин. Бунинг учун гапни ўрнида гапириш, сўзни заргарона танлай билиш керак.

ДИЛДАН АЙТИЛГАН СЎЗ

Қалбдан чиққан сўз қалбга етиб боради. Тил учида айтилгани эса кўнгил остонасидан нарига ўта олмайди.

КИТОБ ЁЗИШ МАШАҚҚАТИ

Ёзасиз, кейин ўчириб ташлайсиз. Ёзасиз, таҳрир қиласиз. Ёзасиз, яна нималарнидир қўшимча қиласиз ёки олиб ташлайсиз, сўз устида ишлайсиз, жумла маъносини бойитасиз.

Китоб ёзиш игна билан қудуқ қазишдек гап. Илм олиш қанчалик қийин бўлса, уни одамларга тушунарли қилиб етказиб беришнинг ҳам ўзига яраша машаққати бор.

ҚУМДАН ТИЛЛО АЖРАТИШ

Жумла тузиш учун муносиб сўзларни юксак дид билан танлаш, кераксиз сўзларга ўрин қолдирмаслик – кум ичидан тилло ажратиб олиш билан баробар.

ОММАГА МУРОЖААТ ҚИЛИШ УСЛУБИ

Эрталаб бир кунлик овқат олдингизга қўйилса, ҳаммасини бир ўтиришда ея олмайсиз. Вақти билан, бўлиб-бўлиб берилса, еб, ҳазм қиласиз. Ваъз-насиҳат ҳам худди шундай. Меъёридан ортиб кетса, меъдага тегиши ёки айтилган гапдан фойда чиқмаслиги мумкин. Яна, хитоб қилинаётган жамоа ҳолатига ҳам қаралади. Зеро, кимга қандай мурожаат қилишни билмаслик тес-қари натижа келтиради.

ФИКРНИ ЛЎНДА ИФОДАЛАШ МАЛАКАСИ

Фикрни қисқа жумлалар билан аниқ ифодалай олиш учун малака зарур. Буни бир-икки йилда ҳосил қилиш қийин. Йиллар давомида ўқиб, кўриб, эшитиб тажриба орттиради.

БИТИКЛАР ҚУВВАТИ

Ёзувчи битган нарсалар вақт ва чегара нималигини билмайди: муаллифнинг оёғи етмаган жойларга унинг китоблари етиб боради. Муаллиф кўрмаган замонларни китоблари кўради.

БАЛОҒАТ ҚАНДАЙ ФАН?

Балоғат тўғри сўзлаш қоидаларини ўргатади.

Балоғат қайси гапни қайси ўринда қандай гапиришни ўргатади.

Балоғат кимга қандай муомала қилишни таълим беради.

Балоғат калом зийнатидир. Балоғат илмини билган одам бехато сўзлайди. Қолаверса, ўзгалар гапини тўғри тушунади. Хусусан, асл матнлар моҳиятини, нозик жиҳатларини англаб етади.

ЮРАҚДАН ЧИҚҚАН ГАП

Бир кунда фалон бет китоб ёзишим шарт, деб ёзилган китоб яхши чиқмайди. Китобдаги ҳар бир жумла юракдан чиқиши, обдан пишитилиши керак. Бунинг учун вақт талаб этилади.

ТИЛИМИЗ БОЙИШИ УЧУН...

Олим бирон тилда китоб ёзар экан ўша тилнинг ривожига маълум маънода ҳисса қўшади. Демак, олимлар қанча кўп бўлса, қанча кўп илмий изланишлар қилинса, тилимиз шунча тараққий этади.

ЁЗМА ВА ОҒЗАКИ НУТҚНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

Илм эгаллашнинг ўзи етарли эмас, уни бошқаларга ўргата олиш ҳам керак. Бунинг учун инсон биринчи галда ўз она тилини мукамал билиши, ёзма ва оғзаки нутқини ўстириши зарур.

КИТОБГА БЕРИЛГАН ХОЛИС БАҲО

Китобга холис баҳони мутахассис эмас, ўқувчи беради. Одатда, китоб тақдимоти бўлса, ижод аҳллари асар ҳақида илиқ фикрлар айтади. Тўғри, мутахассислар фикри ўринли, албатта. Бу ерда қисман бўлса ҳам таниш-билишчиликка ўхшаш нарса юз беради. Лекин ўқувчи муаллифни таниса-танимаса, ўз фикрини баён қилаверади.

Эътибор берсангиз, тақдимоти ўтказилган ҳар қандай китоб халқ китоби бўла олмайди. Халқ севиб ўқиши учун китоб тақдимоти бўлиши шарт эмас.

УМРИ УЗУН КИТОБЛАР

Китобларнинг сонидан сифати му-химроқ. Зеро, пала-партиш қораламадан кўра шошилмасдан, пишиқ қилиб ёзиш самара беради. Яъни, мағзиям, жумлалариям пишиқ китобнинг умри узун бўлади.

КИТОБНИ ҚАЙТА-ҚАЙТА КЎЗДАН КЕЧИРИШ

Бир куни “Қуръон – қалблар шифоси” китобининг қайта ишланган нашрини варақлаб ўтирсам, фарзандим ҳайрон бўлиб сўради: “Ада, ўзингиз ёзган китобни ўқияпсизми?!”

Китобларимни гоҳ-гоҳида варақлаб, кўздан кечириб тураман. Шунда янги ғоялар, фикрлар пайдо бўлади. Зеро, ёзувчи ҳам, ўқувчи ҳам китобни такрор-такрор ўқиса, фойдадан холи бўлмайди. Муаллиф бу билан баён услубини такомиллаштиради, унча-мунча камчиликларини тўғрилаб олади. Ўқувчи эса аввал тушунмаган жойларини англаб етади, китобнинг янги қирраларини кашф этади.

МУАЛЛИФ, КИТОБ ВА МАВЗУ

Шундай китоблар бор: мавзуси зўр, яхши ёзилган, лекин муаллифи сабаб ўқувчилар уни олишдан воз кечади.

Яна шундай китоблар бор: савияси қо-йилмақом эмас, бироқ муаллифини кўриб одамлар уни беихтиёр харид қилади.

ЎТКИНЧИ КИТОБЛАР

Маълум замон ёки маконга хослаб ёзилган китоблар умри ўша замон ёки макон доирасида бўлади. Кимнингдир даври ўтиши билан китоб умри поёнига етади.

“-ДИР” ҚЎШИМЧАСИ ТАРИХИ

“-дир” қўшимчаси аслида феъл бўлган. Буни тадрижий ўзгариш шаклида тушунтираман: Турур/дурур – дур – дир.

“Турур/дурур” феъли “саналади”, “ҳи-собланади” маъносини англатган. Масалан, “Бу китоб турур” (Яъни, “Бу китоб саналади”). Кейинчалик “турур/дурур” сўзи “дур”га, вақт ўтиб “дир”га айланган.

Замонавий ўзбек тилида “-дир” қўшимчасини қўлламасдан ҳам жумла тузилмоқда. Мисол учун, “Бу уй кенг”. “Менда жуда кўп китоб бор”. Аслида “кенг” ва “бор” сўзларига “-дир” қўшимчаси қўшилган, деб қаралади.

КИТОБ ЁЗИШНИНГ ИЛК БОСҚИЧИ

Китоб ёзиш қалбда бир нарса жиз этишидан бошланади. Агар юрак жизилламаса, бирон мавзуни ёритишга одамда хоҳиш бўлмаса, иш муваффақиятли чиқмайди.

РУҲСИЗ АДАБИЁТ

Адабиёт диндан саналади. Имондан йироқ адабиёт руҳсиз адабиётдир.

ЎҚУВЧИ ҚАЛБИНИ ЗАБТ ЭТИШ

Ҳаёт билан боғланган китоб тирик китобдир. Ўқувчи қалбига баландпарвоз, ясама, тил учуда айтиладиган иборалар билан эмас, содда, халқчил, қалбдан чиқадиган қайноқ сўзлар орқали кириб борилади.

ЯХШИ КИТОБ – СОЛИҲ ФАРЗАНД

Яхши китоб солиҳ фарзандга ўхшайди. Китоб муаллиф вафотидан кейин ҳам унга фойда келтириб туради.

ОНА ТИЛИ ВА ЎЗГА ТИЛЛАР

Унинг тил ўрганишга қобилияти жуда кучли, дунёнинг беш тилида бемалол гап-лаша олади, лекин битта камчилиги бор: ўз она тилини яхши билмайди...

УСЛУБ ТАНЛАШ

Ҳазми оғир овқатларни ҳаммаям, масалан, жигари, ўт пуфаги ёки ошқозони касал кишилар ея олмайди. Лекин, енгил ҳазм бўладиган овқатларни ҳар ким истеъмол қилиши мумкин. Китоблар ҳам худди шундай. Масалан, Жалолиддин Суютийнинг “Итқон”, Ибн Ҳажарнинг “Фатҳул борий” китобини оддий китобхон тушуниши қи-йин. Ҳатто шифокорларнинг ҳаммаси ҳам Ибн Синонинг “Тиб қонунлари” китобини “ҳазм” қила олмаслиги мумкин. Чунки улар хосроқ китоб, Қуръон ва ҳадис илмларига, тиббиётга бағишланган. Буни асосан мутахассислар ўқийди. Омма халққа соддароқ тилда ёзилган тафсирилар, шарҳлар, руҳий тарбияга, табобатга оид китоблар маъқул келади. Шунинг учун муаллиф китобни қайси тоифага мўлжаллаб ёзаётганига қараб услуб танлайди.

ЎТКИР ҲОШИМОВ УСЛУБИ ҲАҚИДА

Атоқли ёзувчи Ўткир Ҳошимовнинг баён услуби ўзига хос. Адиб жумлаларни содда, халқона тузган. Айниқса, “Дунёнинг ишлари”, “Икки эшик ораси”, “Тушда кечган умрлар” асарларида адиб услуби яққол кўзга ташланади. Чунончи, фикрни раво ифодалагани, “ва” боғловчисини камроқ ишлатгани ўқувчига қулай. Бу усул асарни халқ тилига яқинлаштиради, гапнинг осон тушунилишини таъминлайди.

Содда, пишиқ, мукамал жумла тузишда Ўткир Ҳошимовдан кўп нарса ўрганиш мумкин.

АСОСИЙ ЮК МУАЛЛИФ ГАРДАНИДА

Ҳақиқий ижодкор муҳаррирга суяниб қолмайди, ишнинг асосий қисмини ўзи бажаради. Муҳаррир эса камчиликларни тўғрилайди, кўполроқ сўзларни бошқасига алмаштиради, беўхшов жумлаларни тuzатади.

Бир нарсаларни шошилиш тарзда қоралаб, “жонлантириш” учун яхшироқ муҳаррир топишга уриниш тўғри эмас. Муаллиф китобни яхши ёзса, муҳаррир унга жило беради.

ОХИРИДА ЁЗИЛАДИГАН СЎЗБОШИ

Муқаддима (яъни, сўзбоши) китоб аввалида бўлса ҳам, одатда, китоб охирида ёзилади. Чунки у китобнинг умумий мазмунини очиб беради. Китобга сўнгги нуқта қўйилмай туриб, муаллиф аниқ бир нарса дея олмайди. Китоб маромига етганидан кейин сўзбоши битилади.

ТАКРОРДАН ЗЕРИКМАСЛИК УЧУН

Одатда, омма такрордан малолланади, янгисидан, теша тегмаганидан ўқишни ёки эшитишни истайди. Лекин ёзувчи ёки воиз уста бўлса, мавзунини шундай қизиқарли ёритадики, гарчи такрор бўлса-да, уни эшитган ёки ўқиган одам худди янги маълумотларни ўзлаштираётгандек, биринчи марта эшитаётгандек бўлади.

Демак, ҳар қандай мавзу ҳикмат билан баён этилса, хали очилмаган қирралари кашф этилса, ҳаёт билан боғлаб моҳирона тушунтириб берилса, тингловчилар ҳам, китобхонлар ҳам зерикиб қолмайди.

ЎЗБЕК ТИЛИНИНГ БОЙЛИГИ

Бузиш – тузиш, тўла – чала, тўғри – ўғри, олқиш – қарғиш, бозор – мозор, дил – тил, омонлик – ёмонлик, обод – барбод, окилона – жоҳилона, куфр – шукр, меҳр – қаҳр... Ўзбек тили луғати жуда бой. Араб ва форс тили булоғидан сув ичгач, тилимиз янада бойиган. Ўзбек тилида исталган фикрни аниқ ва тушунарли қилиб ифодалаш мумкин.

БЕҲУДА ЁЗИЛГАН КИТОБ

Сиз шундай китоб ёзинг ёки таржима қилинг, уни ўқиган одам нимадир олсин, илми зиёда бўлсин, қалби очилсин, дили яйрасин. Агар ёзаётган китобингиз мавжуд китобларнинг айнан ўзини такрорласа, янгича ёндашув бўлмаса, ундай китобни ёзмаган ёки таржима қилмаган маъқул. Чунки бу билан вақт бекор кетади.

ҲАФСАЛА БИЛАН ЁЗИЛГАН КИТОБ

Агар ошпаз таомни меҳр билан, маромига етказиб пиширса, одамлар уни иштаҳа билан ейди.

Агар муаллиф китобни юракдан чиқариб, ҳафсала билан ёзса, ўқувчилар уни мароқ билан ўқийди.

ЖУМЛАНИ ШОШИЛМАСДАН ТУЗИШ

Бирон жумлани шошилиб ёзиб, уни тузатишдан кўра аввал яхшилаб ўйлаб, кейин гап тузган маъқул. Шунда хатоларни тўғрилаш, матнни таҳрир қилиш осон кечади.

“ЎТКАН КУНЛАР”НИ ТУШУНИШ БОСҚИЧИ

Абдулла Қодирийнинг “Ўткан кунлар” романи ўзининг ажойиб услуби билан ўқувчилар эътиборини қозонган. Мен бу китобни ҳар йили бир марта ўқишга ҳаракат қиламан. Илк бор тахминан ўн олти-ўн етти ёшимда ўқиганман. Ўша пайтда китоб асосан Отабек билан Кумуш севгиси ҳақида экан, деган хулосага келганман. Вақт ўтгани сари китобда бошқа масалалар ҳам ёритилганини билдим. Ҳозир “Ўткан кунлар” мен учун нафақат севги қиссаси, балки юрт шаъни, истиқлол орзуси ҳақида ёзилган энг сара китоб ҳисобланади. Отабек ва Юсуфбек ҳожи тарафидан миллат тақдири ҳақида куйиб-ёниб айтилган гап-лар моҳирлик билан китобга киритилган. Бир қарашда, бу билан хонликлар даври қораланиб, ўша пайтдаги тузум мақталаётгандек туюлади. Аслида эл-юрт истиқлоли, миллат иқболи ҳақида қайғуриб гапирилгани ойдинлашади.

Абдулла Қодирий бу асарни ёзганида ҳали ўттиз ёшга ҳам тўлмаган эди. Романда ҳаётнинг чигал масалалари, эр-хотин ўртасидаги муомалалар, сиёсий жараёнлар шу қадар нозик дид билан, катта ҳаётий тажрибага эга инсонлардек тасвирлангани кишини ҳайрат кўчасига етаклайди.

ҲАР БИР ЖУМЛА УСТИДА ИШЛАШ

Китоб ёзишда анча сабр-тоқат талаб этилади. Китобни бир ўтиришда ёзиб ташлаб, чала-чулпа таҳрир қилиб нашрга бериб юбориш ярамайди. Балки, уни қайта-қайта кўриб чиқиб, камчиликларини тўғрилаб, обдан пишитилса, ўқувчи бу китобни мароқ билан ўқийди, ундан кўп фойда олади.

Ўрни келганида айтиб ўтиш жоиз, “Қуръон – қалблар шифоси” китоби 13 марта, муқаддимаси ундан ҳам кўпроқ кўриб чиқилган (Буям кам асида. Абдулла Қахҳор ҳар бир ҳикоясини ўртача 16 мартадан кўриб чиққан экан. Ўткир Ҳошимов эса 100 марталаб қайта таҳрир қилишни маслаҳат берган. Маҳоратли адиблар қаршисида мени гапирмасаям бўлади). Китобни ҳар сафар кўрганимда қандайдир янгилик кўшилари, китоб борган сари “очиқиб”, нутқи равонлашиб бораётганини сезардим.

Шунинг учун китоб ёзаётган ёки таржима қилаётган азизларга бу борада сабр-тоқатли бўлишни, ишни пухта бажаришни, сонга эмас, сифатга аҳамият беришни тавсия этаман.

ҲИКМАТЛИ ЗОТЛАР ЮТУҒИ

Аллоҳ Ўзи истаган бандасига ҳикмат ато этади: бир одам ёстиқдай китоб ёзиб ҳам тушунтира олмаган фикрни бошқа бир инсон уч-тўртта жумла билан очиб бериши мумкин.

ЖУМЛА ТУЗИШ УЙ ҚУРИШДЕК ГАП

Сўз қурилиши уй қурилишига ўхшайди. Иморатнинг асоси тикланиб, ғишт терилиб, лўмбоз қилинган, том ёпилади. Шундан кейин бироз қутилади. Чунки бир марта ёз билан қиш чилласини кўрса, ёриладиган жойи ёрилади, чўкадиган жойи чўқади – қурилишдаги камчиликлар кўринади. Қолаверса, иморатнинг нами кўтарилади. Шундан сўнг таъмирланса, иш мукамалроқ бўлади. Китоб ёзиш ҳам шундай. Китобни қоғозга туширгач, уч-тўрт марта таҳрир қилинади. Кейин китоб маълум муддатга шу ҳолида қолдирилади. Озроқ вақтдан кейин ҳалиги китоб қайта кўриб чиқилса, камчиликлари тузатилади, кўпроқ ифодаланган жумлалар ўрнига муносиблари қўйилади. Чунки мавзудан чиқиб кета олмаган муаллиф ўзининг камчиликларини кўра олмаслиги, бўш жумлаларни маромида деб баҳолаши мумкин. Бир муддат ўтгач, китобга бошқача назар билан қарайди, жумла қурилишидаги кам-кўстларини кўради. Умуман олганда, китобнинг қай даражада муваффақиятли чиқиши муаллиф ёки таржимоннинг маҳоратига, сабр билан ишлашига боғлиқ.

КИТОБ ЁЗАДИГАНЛАР НЕГА КАМ?

Баъзилар: “Нега аҳли илмлар кўп-у, китоб ёзадиганлар кам?” деб сўрайди. Бунга жавоб қуйидагича: Китоб ёзишнинг масъулияти оғирроқ, машаққати кўпроқ. Оғзаки даъват билан ёзма даъватнинг катта фарқи бор. Оғзакида баъзи камчиликлар билинмаслиги мумкин. Бироқ ёзмада жумлалар аниқ, лўнда, маълумотлар ишончли бўлиши керак. Китоб ёзишда ҳар бир маълумот обдан текшириб чиқилади, қайта-қайта таҳрир қилинади, нашр этилгунича бир неча босқичдан ўтади. Оғзаки маърузада бундай эмас.

Қолаверса, китоб ёзиш учун узоқ ва машаққатли йўл босиб ўтилади. Бунга ҳаммаям сабр қила олмайди. Бир сўз билан айтганда, китоб ёзишнинг ўзи бўлмайди. Бунинг учун илмдан ташқари Аллоҳ берган истеъдод, тажриба, ғайрат-шижоат ва албатта сабр-тоқат керак.

ХАЛҚ МЕҲРИНИ ҚОЗОНГАН КИТОБ

Сиз севиб ўқийдиган китоблар осонликча ёзилмайди, балки қайта-қайта таҳрир қилинади, тузатилади. Охири маромига етади. Қўл учида ёзилган китоб халқ кўнг-лидан жой олиши қийин.

“АЛИШЕР НАВОЙНИ ҚАЕРДАН ТАНИЙСИЗ?”

Муаллим ўқувчилар диққатини жамлаш учун ўзига хос услубда мурожаат қилди:

– Туркий халқлар, жумладан, биз Алишер Навоийни жуда яхши биламиз. Орамизда Навоийни билмайдиган инсон йўқ, десам, хато бўлмайди. Шундай эмасми? Лекин у зотни қандай биламиз? Нима, Навоий биронтамизнинг тоғамиз ёки амакимизми?..

Ўқувчилар бу саволдан ҳайрон бўлишди. Озроқ муддат ўтгач, улардан бири:

– Устоз, биз Навоийни ёзган асарларидан биламиз, – деб жавоб қайтарди.

Шунда ўқитувчи деди:

– Баракалла! Тўппа-тўғри! Навоий ёзган асарларни ўқиб, у зотнинг ижоди билан танишамиз, муаллиф ҳақида маълумотга эга бўламиз. Агар бирон нарса ёзиб қолдирмаганида Навоийни билмасдик. Демак, инсон фойдали илм қолдирса, китоб ёзса, унинг одамларга нафи тегади, номи тарихга муҳрланади, авлодлар томонидан эсланади.

КИТОБНИ ПИШИТИШ ЙЎЛИ

Бир инсон менга шундай насиҳат қилганди: “Китоб ёзиш худди хамир қоришга ўхшайди – муштлаганинг сари пишавади”.

ИЖОДКОР МАШАҚҚАТИ, ЁЗУВЧИ МАҲОРАТИ

Моҳир ҳикоянавис Абдулла Қаҳҳор шундай деган экан: “Асар ёзаётганингда ҳар битта сўзни тахтага мих қоққандек қоққин-да, кейин қалпоғини олиб ташла. Токи ҳеч ким суғуриб ололмасин”.

Яъни, тузган жумланг мукамал бўлсин, жойидан силжимайдиган қилиб сўзларни бир-бирига михла, дейилмоқчи.

Айтишларича, Абдулла Қаҳҳор ҳар бир ҳикоясини камида 15-16 марта оққа кўчириб, такрор-такрор таҳрир қилган экан. Шунинг учун бўлса керак, унинг ҳикояларидаги сўзларни ўзгартириб бўлмайди, дейилади.

УСТИ ЯЛТИРОҚ, ИЧИ ҚАЛТИРОҚ ЁХУД ЎҚУВЧИНИ АЛДАБ БЎЛМАЙДИ

Китоб муқаддимаси билан мундарижаси шундай бўлиши керак, муқаддимани ўқиган, мундарижага кўз югуртириб чиққан одамда китобни мутолаа қилиш иштиёқи туғилсин. Лекин, бу сунъий эмас, табиий қилингани маъқул. Чунончи, боши билан охирини сал қизиқарлироқ қилиб, китобга жарангдор ном танлаб, чиройли муқовалар ишлаб, ичига унча эътибор берилмаса, яъни китобнинг усти ялтироқ, ичи қалтироқ бўлса, зийрак ўқувчи бундай китобга қанақа баҳо беришни яхши билади.

КИТОБИЙ КИТОБЛАР

Бир муҳаррир менга: “Ҳозир кўп китоб-лар китобий бўлиб кетди”, деганди. Бу, ки-тоблар ўта илмий бўлиб кетди, омма тушуниши, “ҳазм” қилиш қийин, деганидир. Ҳақ гап. Муаллифлар бу борада

кўпроқ ишласалар, аниқроғи, ишласак, китоб тили содда, равон бўлишига эътибор берсак, ўзимизга ҳам, ўқувчиларга ҳам яхши бўлади.

ҚИСҚА, ЛЎНДА ВА СЕРМАЗМУН ЖУМЛА

Баъзилар бир оғиз гап айтади ёки ёзади. Ундан ғиж-ғиж маъно топасиз. Яна айримлар жумлани аччиқ ичакдай чўзиб юборади. Ундан маъно топа олмайсиз, нима демоқчилигини тушунмайсиз.

КИТОБ ТАРҒИБОТИДАГИ ХОЛИСЛИК

Айрим кишиларда китоб ёзиш малакасидан кўра ташкилотчилик кучлироқ бўлади. Китобга холис баҳони ўқувчи беради. Муаллиф маҳсулотини ўтказишга минг уринмасин, ўқувчи унинг асарини қизиқиш билан ўқимаса, бу сунъий жараён узоққа бормайди. Чунончи, яхши китобни кўпам эълон қилиш шартмас. Ўқувчиларнинг ўзи энг яхши тарғиботчидир. Муаллиф китобни тобига етказсин. У ёғини ўқувчига кўйиб берсин.

ТАХРИР ҚИЛИБ БЎЛМАЙДИГАН КИТОБЛАР

Муаллиф ўта мохир адиб ёки шоир бўлса-да, ҳар қандай китобни таҳрир қилиш мумкин. Магар Аллоҳ таолонинг Каломи Қуръони карим ва саҳиҳ ҳадислар бундан мустасно.

ОДАМЛАР ДИЛИДАГИ ГАПНИ ТОПИШ

Дилидагини тилига чиқара олиш, мавзуни одамларга тушунарли қилиб етказиб бериш ҳам бир истеъдод. Ҳар кимнинг дилида гапи бор, лекин ҳаммаям уни тилига чиқара олмайди. Агар муаллиф жумлани маромига келтириб ёзса, ўқувчи: “Ичимдаги гапни айтибди”, дейди.

ЖОНСИЗ КИТОБ

Ёзувчи ўзи билган, ҳис этган нарсаларни тўлиқ қоғозга тушира олмайди. Бунинг имкони йўқ, деса ҳам бўлади. Чунончи, муал-лиф мавзуни ҳаммадан кўра яхшироқ ўзлаштирган бўлиши, ўша мавзуга доир нозик жиҳатларни бошқалардан теранроқ англаши керак. Ҳис қилиш туйғуси кучсиз ёзувчининг китоби жонсиз бўлиб қолади.

МУАЛЛИФ ХАТОСИ

Китоб ёзаётган ёки таржима қилаётган одамнинг асосий хатоси ўқувчиларни ўзининг савиясида деб ўйлаб, тушунарсиз, изоҳталаб сўзларни кўп қўллашидир. Натижада яна бир зерикарли китоб олам юзини кўради.

ЎҚУВЧИ ҚАЛБИДАН ЖОЙ ОЛАДИГАН КИТОБ

Ўқувчи китобда ўзини кўра олса, ўзини қизиқтирган саволларга жавоб топса, шундагина китоб унинг қалбидан жой олади.

ЖУМЛА ТУЗИШДАГИ МУКАММАЛЛИК

“Ҳамма ёзипти. Мен ҳам нимадир ёзай” қабилида ёзилган китоб муваффақиятли чиқмайди. Жумла ростмана таъсирли бўлиши учун фикр аввал мияда обдан пишитиб олинади. Инсон у ҳақида ўйлайди. Кейин қоғозга туширилади. Ҳар бир сўз юракдан чиқади. Ёзмаслик иложи қолмаганидагина битилган китоб қалбга етиб боради.

ЎСИШ БЕЛГИСИ

Муаллифда аввал ёзган китобини тўлдириш истаги туғилдими, демак, унда ўсиш бор. Агар малака ошмаса, китобни қайта ишлаш режаси ҳам бўлмайди.

МУАЛЛИФ ТАЛАБЧАНЛИГИ

Ўзини билган муаллиф китоби ҳақида айтилган мақтовларга учмайди, балки асосий эътиборни айтилган жўяли фикр-мулоҳазаларга қаратади, ўз устида кўпроқ ишлаб, малакасини оширади.

КИТОБ ЎҚУВЧИЛАРГА МАНЗУР БЎЛИШИ УЧУН...

Ҳозир пештахталарда турли-туман китоблар кўп. Бундай пайтда муаллифларга, ҳамкасбларимга тавсиям: китобнинг сонига эмас, сифатига аҳамият берилса, яхши бўлади. Икки-учта эмас, битта китоб ёзинг. Беш-олти ойда эмас, бир-икки йилда ёзинг, аммо пишиқ қилиб ёзинг. Шунда китобингиз ўқувчиларга манзур бўлади.

КЎП ЙИЛЛИК МЕҲНАТ САМАРАСИ

Содда, лўнда, маъзи пишиқ жумла тузиш малакасини эгаллаш ёзувчининг катта ютуғидир. Бу муваффақият тагида кўп йиллик меҳнат: иштиёқ билан ўқиб-ўрганиш, тинимсиз машқ қилиш, доим ўз устида ишлаш ётади.

ЁЗМА ВА ОҒЗАКИ НУТҚ ЎРТАСИДАГИ ФАРҚ

Оғзаки нутқда айрим камчиликлар ўтиб кетади. Ёзмада эса ҳаммаси тартибли, аниқ, маълумотлар текширилган бўлади. Оғзаки ва ёзма нутқ ўртасидаги фарқни билиш учун бирон маърузани қоғозга тушириб кўринг. Шунда иккиси орасида катта тафовут борлигига амин бўласиз.

ОНА ТИЛИНИ БИЛИШ ЗАРУРИЯТИ

Таржимон фақат чет тилини эмас, биринчи галда ўз она тилини яхши билиши керак.

8-БЎЛИМ. ЎЗБЕКНИНГ ГАПИ ҚИЗИҚ

ҚОРА МУШУК ҲАҚИДА

Савол: Агар бир одам йўлда кетаётганида олдидан қора мушук ўтиб қолса, нима бўлади?

Жавоб: Олдидан қора мушук ўтган бўлади.

Савол: Қора мушук ўтиб қолганида нима қилинади?

Жавоб: Юришда давом этилади.

Савол: Қора мушук бахтсизлик келтиради, деган гап ростми?

Жавоб: Қора мушук сичқонларга қирон келтириши мумкин, лекин ҳеч кимга бахтсизлик келтирмайди.

“КЕРАК”, “ЛОЗИМ”, “ЗАРУР” СЎЗЛАРИ ХУСУСИДА

“Керак” сўзини ўз ўрнида ишлата билиш керак.

“Лозим” сўзини худа-беҳудага ишлатмаслик лозим.

“Зарур” сўзи ҳам ҳолатга қараб, энг зарур ўринларда қўлланади.

ТАШЛАБ ЮБОРИШГА ОЛИНГАН ОЛМА

Ўзбекнинг гапи қизик. Бозордан олма ёки узум олмоқчи бўлсангиз, айрим сотувчилар: “Сизга нимага керак – ейишгами ёки меҳмонга қўйишгами?” деб сўрайди. Шунда сиз ҳам: “Ташлаб юборишга икки кило олма беринг”, десангиз, қандай бўларкин?..

9-БЎЛИМ. УМУМИЙ МАВЗУЛАР

БЕАЙБ ПАРВАРДИГОР

Сизга қарши фикр айтган ҳар қандай одамни адашганга чиқаришингиз нотўғри. Чунки сиз ҳам ожиз бандасиз, нуқсон-камчиликдан холи эмассиз. Балки айбингиз ўзингизга билинмас.

ЗЕРИКАРЛИ ДАБДАБА

Инсоннинг ҳолати қизиқ: фалон пул сарфлаб, минг машаққат билан ҳашаматли, данғиллама уйлар қуради. Кейин тоққа бориб, жўнгина далаҳовлиларни ижарага олиб, ҳордик чиқаришни истайди.

Дабдаба, ортиқча зеб-зийнат одамни чарчатади. Инсон асли тупроқдан яратилгани учун ҳам оддий уйларга, содда жойларга, сунъийликдан, шовкин-сурондан йи-роқ сўлим гўшаларга талпинади. Бу хис-лат унинг тийнатида бор.

БОЙЛИК – ВОСИТА

Бойлик яхшилик йўлида бир восита, халос. Шунинг учун бойлик дилда эмас, қўлда бўлсин.

ЗАМОН ВА ОДАМЛАР

Замон ўзгармоқда, дейилади. Аслида замон эмас, одамлар ўзгаради.

Замон бузилиб кетди, дейилади. Аслида замон эмас, одамлар бузилади.

Бу гапни замон кўтармайди, дейилади. Аслида гап замонга эмас, одамларга оғирлик қилади.

МУВАФФАҚИЯТ ОМИЛИ

Бизда бир нуқсон бор: ишни жуда кўтаринки руҳда, катта шов-шув билан бошлаймиз. Кўп ўтмай ҳалиги иш тўхтаб қолади. Бу ҳолат лов этиб ёниб, пис этиб ўчган оловга ўхшайди. Аслида муваффақиятга бир маромда, доимий ишлаш билан эришилади.

РОЗИЛИК САМАРАСИ

Қалбда розилик бўлса, тилга самимий дуолар келади.

БИР МАСАЛАГА ИККИ ХИЛ ЁНДАШУВ

“Бу диний, буниси дунёвий тарафдан қараш”, дейишади. Аслида, ҳақиқат битта бўлади. Яъни, диний қараш ҳам дунё-вий қарашни ўз ичига олади. Оқни оқ, қорани қора, дейилади. Битта рангни диний тарафдан оқ, дунёвий тарафдан қора, деб бўлмайди.

САДАҚА ВА ПОРА

Садақа беришнинг савоби кўп. Пора бериш эса улкан гуноҳдир.

Садақа берадиган қўл садақа оладиган қўлдан юқори туради. Пора берадиган қўл эса пора оладиган қўлдан пастдир.

Садақа инсон бошига тушиши мумкин бўлган бало-офатларни даф қилади. Пора эса бошга мусибат ёғилишига сабабчи бўлади. Зеро, ҳаромнинг касофати бир кун келиб, барибир кимгадир ёки нимагадир уради.

ЎРТАЧА ЙЎЛ – ЎРТА УММАТГА ХОС ХИСЛАТ

1. Хўмрайиш, қовоқ солиш – табассум – қаҳқаҳа отиб кулиш, ҳар гапга ҳингирлаб кулавериш.
2. Аёллардан узоқ юриш – шаръий никоҳ – фахш ботқоғига ботиш.
3. Чимхўрлик – таомни меъёрида ейиш – очкўзлик.
4. Ҳаммадан нафратланиш – солиҳ инсонларни яхши кўриш, ҳақ йўлдагиларга эргашиш – кўр-кўрона тақлид қилиш, эс-хушидан айриладиган даражада кимнидир қаттиқ севиб қолиш.
5. Ўта жиддийлик – рост гаплар билан меъёрида ҳазиллашиш – бачканалик.
6. Танқидни кўтара олмаслик, мақтовни яхши кўриш – мақтовдан ҳам, танқиддан ҳам ўзига керакли хулоса чиқариш – дуч келган одамнинг гапидан таъсирланиш, ҳиссиётга берилиш.

ТАНҚИД ҚИЛИШ МАШАҚҚАТИ

Мақтовни кўпчилик уддалайди. Лекин танқид ҳамманинг ҳам қўлидан келавермайди. Айниқса, “нозикроқ” одамнинг хатоларини гапиришга келганда овозлар пасайиб, ҳатто эшитилмай қолади.

“ҚОМУС” СЎЗИНИНГ МАЪНОСИ

“Қомус” сўзи луғатда “улкан денгиз – океан” маъносини билдиради. Маълумки, машҳур луғатшунос олим Мажиддин Муҳаммад Ферузободий (ҳижрий 817-йилда вафот этган) “Ал-Қомусул муҳит” номли луғат тузган. Мазкур луғат шу қадар шухрат қозонганидан Ферузободийдан сўнг луғат китоблари “қомус” деб аталган. Аниқроғи, “қомус” ва “мўъжам” сўзлари синоним сифатида қўллана бошланган.

МАЪРУЗАДАН РОҲАТЛАНИШ

Ҳозир панд-насиҳатлар жуда кўп, бироқ ҳамма гап улардан ибрат олишда, амал қилишда. Маърузани тинглаб, шунчаки роҳатланиб қўйишнинг ўзи етарли эмас.

КУЛГИ ВА ЙИҒИ НИМАЛИГИНИ БИЛМАЙДИГАН ШАХС

Мавриди келганида маза қилиб кулиш ёки дилдан йиғлаш ҳам бахт. Орамизда на кулишни, на йиғлашни биладиган одамлар ҳам бор. Уларнинг тирик мурдадан фарқи йўқ.

ОЛТИН ЗАНГЛАМАС

Ҳақиқат олтинга ўхшайди. Уни ёқсалар ҳам, ўраб-чирмасалар ёки ерга кўмиб ташласалар ҳам асл холича тураверади.

СУНЪИЙ ШИНАМЛИК

Шариллаб оқаётган сув бўйида ўтирсангиз, боғ-роғларда сайр қилсангиз ўзингизни қийнаётган ўй-хаёллардан бироз фориғ бўлиб, енгиллашасиз. Инсон боласи ишлаб чиқарган жиҳозларда бундай хусусият йўқ. Сунъийликдан, дабдабадан қочиб, табиийликка, соддаликка интилишимиз сабаби шунда бўлса, ажаб эмас.

МЕВАЛИ ДАРАХТ

Меваги дарахтга тош отилади, бироқ тош отиладиган ҳамма дарахтлар ҳам меваги бўлавермайди.

МУВОЗАНАТ ЗАРУРАТИ

Ўта жиддийлик ҳам, бўлар-бўлмасга хингирлаб кулавериш ҳам яхши эмас. Инсон вақтида жиддий бўлишни, ўрни келганида табассум қилишни билиши керак.

ЮТУҚҚА ЭРИШАЙ, ДЕСАНГИЗ...

Одамда тартиб-интизом, субут, қатъият бўлмаса, ҳеч бир соҳада косаси оқармайди.

УШАЛМАС ОРЗУ

Ҳаммининг кўнглини оламан, барчани бирдек рози қиламан, деган одам мақсадига ета олмайди. Зеро, бу амримаҳол ишдир.

ЧЕГАРАЛАР ДАХЛСИЗ, АММО...

Ватан ҳимоячилари чегарадан ўтадиган ҳар бир одамни кузатиб, юрт дахлсизлигини таъминлашлари мумкин. Лекин ҳозирги замонда қилдай ингичка симлар орқали ўтиб, ватанга хавф туғдираётган, одамлар имонига, одоб-ахлоқига зарар келтираётган иллатларга қарши курашишда қалби уйғоқ ҳар бир инсон фаол иштирок этади. Чунки, маънавий хуружлар олдини олиш, онгни заҳарлашга қаратилган уринишларга қарши курашиш ёлғиз ҳарбийлар қўлидан келмайди. Бундай шароитда ҳамжиҳатликда ҳаракат қилиш зарур.

АДОЛАТ РАМЗИ

Ёмғир бойнинг ҳам, камбағалнинг ҳам ҳовлисига бир хил ёғади. Бойникига кўп-роқ, камбағалникига камроқ ёғмайди.

Қуёш бойнинг ҳам, камбағалнинг ҳам ҳовлисига бир хил зиё таратади. Бойникига кўпроқ, камбағалникига камроқ тушмайди.

Баҳор фаслида бойнинг ҳам, камбағалнинг ҳам қабрида майсалар бир текис қоп-ланади. Бойники ўт-ўлан билан бурканиб, камбағалники тақир ҳолда қолмайди.

ТОШ ВА ЧИННИ ҚАДРИ

Тош чиннини синдиради. Лекин бу, тош чиннидан қадрли, дегани эмас.

СЕВИМЛИ МАШҒУЛОТ

Киши қалби нимага боғланиб қолса, ўша ишга кўп вақт сарфлайди, уни малолланмасдан бажаради.

ҲУРМАТГА ЛОЙИҚ БЎЛИШ

Кўрқитиб ҳурмат қозонаман, деган одам адашади. Ҳурматга лойиқ инсонгина ҳурмат қозонади.

ПИШИБ ЕТИЛГАН ЯРА

Биз муаммони яширамиз, уни айтишга ийманамиз ёки чўчиймиз. Вақт ўтиши билан пишган ярадек ўзи ташқарига отилиб чиқади.

ҲАММАГА КЎРИНАДИГАН ОЙ

Биз ойни этак билан ёпишга уринамиз, лекин ой бошқаларга кўринаверади.

ТАРАҚҚИЁТГА ҒОВ БЎЛАЁТГАН КАМЧИЛИКЛАР

Миллатимизга оид айрим иллатлар: Манманлик, ўжарлик, масъулиятни ҳис қилмаслик, лоқайдлик, нуқсон-камчиликни яшириш, ютукни бўрттириш, шуҳратга ўчлик, маддохлик, танқидни тўғри қабул қилмаслик, ҳаётдаги бош мақсад фаровон ҳаётга эришиш, деб қараш ва хоказо. Мана шулар ривожланишимизга тўсиқ бўлади.

ЛОҚАЙД ШАХС

Миллат ва эл-юрт учун энг хавфли шахс атрофда бўлаётган воқеа-ходисаларга бефарқ, худбин, фақат ўзини ўйлайдиган, шахсий манфаатини кўзлайдиган кимсадир.

УРУШ ОҚИБАТИ

Аксар журналистларга хайронман: Ҳайвонот боғида битта маймун боласи ўлиб қолса, ачинади, лекин минглаб одамлар, айниқса, болалар ва аёллар ҳалок бўлса, ҳеч нарса бўлмагандек қараб тураверади.

МАНТИҚСИЗ СУКУТ

Кимдир учун гапириш, яна кимдир учун сукут ҳикмат. Аслида гапнинг ҳам, сукутнинг ҳам мавриди бор. Улар ўрнини топганидагина ҳикмат бўлади. Акс ҳолда беҳуда гап, мантиқсиз сукутдан бўлак нарса эмас.

ИМТИҲОНДАН ЎТИШ

Мусибат баъзиларни сизга яқинлаштиради, баъзиларни эса узоқлаштиради.

ОДАМ НЕГА ЎЛИМДАН ҚЎРҚАДИ?

Одам ўлимдан нега қўрқади? Чунки кўпчилик ўлимдан кейинги ҳаёти учун ҳозирлик кўрмайди, фақат ўткинчи дунёсини обод қилиш йўлида елиб-югуради. Уламолардан бири айтганидек, киши обод мас-кандан хароба жойга боришни истамайди.

ҲАМД ВА МАДҲ ОРАСИДАГИ ФАРҚ

“Ҳамд” билан “мадҳ” сўзлари шакл ва маъно жиҳатидан бир-бирига яқин. Кимдир унисидан, яна кимдир бунисидан насибадор.

ЗУЛМАТНИ ЁРИТГАН МИТТИ ШАМ

Қуёш чарақлаб турганида каттароқ чирокнинг ҳам ўрни билинмайди. Кечаси эса кичкинагина шам ҳам зулматни ёритиши мумкин.

Кунингиз қуруқ нон билан чойга қолса, аввал истеъмол қилиб юргангиз неъматлар – юмшоқ нон, лаззатли таомлар, ширин ичимликлар нақадар улуғлигини ҳис этасиз.

Қоронғи ва дим хонада ўтирсангиз тоза ҳаво қадрини биласиз. Ҳақиқатан, биз жуда кўп неъматлар қадрига етмаймиз, ношукрмиз.

БЕҲУДА ТОРТИШИШ БОИСИ

Гапни охиригача эшитмасдан ёки яхши тушунмасдан қарши фикр айтиш беҳуда баҳс-мунозара эшигини очади.

СОХТА ДЎСТ

Ҳаёт синовлардан иборат. Ишингиз юришиб турганида дўстдек кўришиб, қи-йин кунларда сизни ташлаб кетадиган кимса дўст эмас.

МАЪНАВИЙ ЧЕГАРАЛАР ЗАИФЛАШУВИ

Юрт чегаралари қанчалик мустаҳкам бўлмасин, агар маънавий чегаралар заиф-лашса, ҳар нарсани ўтказувчан бўлса, ундай жамият кучли бўла олмайди. Зеро, миллат ўз кадриятлари билан қудратли. Миллийлигини йўқотган халқ, ўзлигидан узоқлашган жамият таназзулга маҳкум.

ЗЕРИКАРЛИ СУҲБАТ, БЕФАЙЗ ҚИЁФА

Шундай кимсаларни кўрасиз, улардан дунёга муҳаббат ҳиди анқиб туради. Юзига боқиб, маъно топмайсиз, суҳбатлашсангиз дунё икир-чикирларидан нарига ўта олмагани учун зерикиб кетасиз.

ОМОНАТ ТУЙҒУ

Бир оғиз гапингиз учун сизни яхши кўриб қолган одам бир оғиз гапингиз учун сиздан нафратланиши ҳеч гап эмас.

“ҲОТАМТОЙ” ЗИҚНА

Айримларга ҳайрон қоламан: Беш-ўн дақиқа “қуйлагани” учун кўшиқчига 500–1000 доллар бериб юборади, лекин ўз жигарига 50.000–100.000 сўм беришга оғринади.

ҚИЗИҚАРЛИ-ФОЙДАСИЗ ВА ЗЕРИКАРЛИ-МУҲИМ НАРСАЛАР

Ҳамма қизиқарли нарсалар муҳим бўлавермайди. Муҳим нарсаларнинг ҳаммаси ҳам қизиқарли эмас. Эътибор берсангиз, кўпчилик одамлар нафсга ёқадиган беҳуда нарсалар билан овора, ўзи учун керакли ишларга бепарво.

ЯШАШНИ БИЛМАЙДИГАН БОЙЛАР

Кўп бойлар пул топишни билади, лекин қандай яшашни билмайди.

РОСТГҲЙНИНГ ҲАЗИЛИ

Ростгўй одамнинг унда-мунда қилган ҳазили ҳам чинга ўхшайди. Ёлғончи озиб-ёзиб гапирган рост гапига одамлар шубҳа билан қарайди.

РУҲИЙ ТАЙЁРГАРЛИК

Ташқи кўриниши билан одамлар ҳурматини қозонмоқчи бўлган киши чиройидан айрилганида назардан қолишга ўзини руҳан тайёрлаб бурсин.

ИШОНЧСИЗ ОДАМ

Олдингизда бошқаларни бемалол ғийбат қилаётган кимса ўзгалар олдида сизни ҳам ғийбат қилмаслигига кафолат йўқ.

ҲАҚИҚИЙ ДЎСТ

Юзта омонат танишдан битта ҳақиқий дўст яхши. Чунончи, таниш-билишлар кўп-лиги ўз йўлига. Лекин ҳақиқий дўст сизнинг иқтисодий ҳолатингизга, ижтимоий мавқеингизга қарамайди, яхши-ёмон кунларда сиз билан бирга бўлади, оғир дамларда сиз учун туриб бера олади.

РИВОЖЛАНИШ УЧУН СУБУТ КЕРАК

Бирон соҳада каттароқ ютуқларга эришиш ниятидаги инсон матонат билан ишлайди, мунтазам изланади, сабр билан олдинга интилади. Арзимас сабаблар билан у ишдан бу ишга ўтиб кетавериш, қаерда кўпроқ пул тўланса, ўша жойга кўчиб юриш орқали тирикчилик ўтади, бироқ касбий ривожланиш бўлмайди.

ЯХШИЛАР ЯХШИЛАРНИ ЁМОН КЎРАДИМИ?

Ёмон одам яхши одамни ёмон кўриши мумкин. Яхши одам ёмон одамни ёқтирмаслиги мумкин. Лекин, буни қарангки, бизнинг наздимизда яхши одам яхши одамни ёмон кўриши ҳам кузатилади. Чунки, орада ҳасад, кибр, ғурур бор.

ОДАМЛАР ГАП-СЎЗИ

“Ҳа”, десангиз ҳам гапиришади. “Йўк”, десангиз ҳам гапиришади. Индамай турсангиз ҳам қандайдир гап эшитасиз. Демак, одамлар маломатидан ҳеч қачон бенасиб қолмайсиз.

КУЛГИ ВА ЖИДДИЙЛИКДАГИ МЕЪЁР

Ҳар ишда мўътадиллик яхши. Масалан, кулги ва жиддийликни олайлик. Доим жиддий бўлишга ҳаракат қиладиган, тишининг оқини ҳам кўрсатмайдиган одамнинг бети бориб-бориб совуқлашиб кетади. У худди жонсиз ҳайкалга ўхшаб қолади.

Аксинча, бўлар-бўлмасга тиржайиб, хин--гиллаб кулаверадиган одамнинг субути кетади, ҳурмати пасаяди.

ИСРОФГА ЎЧЛИК, ТАЪЛИМГА ЭЪТИБОРСИЗЛИК

Кўпчилик тўй-ҳашамга, орзу-ҳавасларга ҳаддан ортиқ пул сочади, бироқ боласининг ўқишига, ўзининг соғлиғига – зарур жойларга келганда бироз “ўйланиб” қолади, иккиланади.

МАНСАБ МАСЪУЛИЯТИ

Кимлар учун мансаб йиллар давомида машаққат билан эришиладиган марра, мўмай даромад топиш, обрў орттириш манбаи бўлиши мумкин. Лекин имон-эътиқодли, виждонли киши учун мансаб омонат, масъулият, оғир вазифа демакдир.

“ҲОЙДАЛИ ИШ” ТУШУНЧАСИ

Ҳойдали иш, деганда фақат моддий манфаат келтирадиган иш назарда тутилмайди. Зеро, шундай ишлар бор, улар ортидан сариқ чақаям даромад топилмайди, лекин унинг одамларга нафи кўп тегади. Шундай касблар бор, моддий манфаат келтиргани билан эл-юртга сариқ чақалик маънавий ғойдаси бўлмайди. Аксинча, зарари етади.

МИЛЛАТИМИЗ ҚАНДАЙ ТИКЛАНАДИ?

Миллат тикланиши учун мен, сен, у – биз ғафлат уйқусидан уйғонишимиз, кўзимизни очишимиз керак.

БИРГИНА ОДАМ, БИРГИНА СЎЗ

Биргина одам бутун бошли юртни тараққий эттириши ёки ҳалокат ёқасига олиб бориши мумкин.

Биргина сўз инсонлар қалбида шижоат ўтини ёқиши ёки шаштини пасайтириши мумкин.

ОЛТИНГА ТЕНГ СУКУТ

Кези келганида сукут сақлай олиш олтинга тенглаштирилади. Лекин ўрни келганида ҳам гапирмай, мум тишлаб туришни ҳикмат, деб бўлмайди.

УЛКАН ЮТУҚ

Сиз ўз хатоларингизни кўра оляпсизми ёки ўзгалар томонидан айтилган нуқсон-камчиликларингизни тан олиб, уларни тузатишга ҳаракат қиляпсизми? Агар шундай бўлса, бу сизнинг улкан ютуғингиз.

МАЪНАВИЙ ТАЯНЧГА ЭҲТИЁЖ

Ҳаёт – қизик. Инсон ким бўлишидан қатъи назар ўзгалар меҳрига, рухий далдасига муҳтож бўлади. Бир нарсани ўзи билса-да, уни бошқалардан эшитганида кўпроқ таъсирланади. Бу нима дегани, биласизми? Агар инсонлар бир-бирларини қўллаб-қувватлашса, бир-бирларига таянч бўлишса, турмуш обод бўлади, ҳаёт гўзал суратда ўтади.

“БИЛСА – ҲАЗИЛ, БИЛМАСА – ЧИН”

Бировларга “Билса – ҳазил, билмаса – чин” қабилида муомала қилиш айни иккиюзламачилиқдир.

БИР ДОНА ГУГУРТ ЧЎПИ

Ўн тонна куруқ ўтинни бир ерга тахлаганингиз билан иссиқлик тарқатмайди. Бунинг учун бир дона гугурт чўпи кифоя. Айрим инсонлар кўзга унча ташланмаса-да, ана шу гугурт чўпи вазифасини ўтайди: оммани яхшиликка йўллайди, қалбда сўниб қолган шижоат ўтини ёқади.

МАЪНАН ЯҚИНЛИК ВА УЗОҚЛИК

Шундай одамлар бор: уларга жисман яқинсиз, бироқ қалблар орасидаги масофа машриқ билан мағриб оралиғича келади. Яна шундай одамлар бор: улар сиздан минглаб масофа узоқда, лекин қалбан жуда яқин.

ТИНЧ ОРОМ ОЛИШ УЧУН...

Хотиржам ухлай олмаётганларга, ёмон туш кўриб, уйқуси бузилаётганларга беш вақт намоздан кейин, яна уйқуга ётишдан олдин “Оятул курсий”ни ўқиш тавсия этилади. Шунда ҳеч қандай уйқу дорига,

тинч-лантирувчи воситаларга ҳожат қолмайди, инсон кўнгилдагидек дам олади. Бу, нақл билан собит бўлган, тажрибада ўз исботини топган.

МАҚТОВ ВА ТАНҚИД

Сизни ҳеч ким мақтамаса ёки ёмонламаса, демак, сиз ҳеч нарса қилмаётган экансиз. Одам бирон ишга қўл урса, кимгадир манфаат етказди, раҳмат эшитади. Табиийки, иши хатодан холи бўлмайди. Шунинг учун танқиддан ҳам қуруқ қолмайди.

ЎРИНСИЗ ТАНҚИД – НОТЎҒРИ ТАШХИС

Агар шифокор тўғри ташхис қўйса, бемор тезда оёққа туради. Ташхис хато бўлса, касалнинг тузалиши кечикиши ёки дард қайтага оғирлашиши мумкин. Ўринсиз ёки нотўғри танқид ҳам хато ташхисга ўхшайди. Бировни танқид қилиш кишидан маълум даражада илм, тажриба, фаҳм-фаросат талаб этади.

МАҚТОВ ВА ТАНҚИДДАГИ МЕЪЁР

Мақтов одамни бузади, танқид эса келажак меваси, дейилади. Умуман олганда, тўғри. Лекин, аксинча бўлишиям мумкин. Кимнингдир илиқ сўзлари сизга куч бағиш-лаши, заҳар-заққум гапи ғайратингизни сўндириб қўйиши эҳтимоли бор.

Демак, бирон инсонга хайрихоҳ бўлсангиз, уни мақтаётганда ёки танқид қилаётганда гапни топиб, ўрнида гапирмасангиз, унга зиён етказиб қўйишингиз ҳеч гап эмас.

“ОДАМЛАР НИМА ДЕЙДИ?!”

Одамлар нима деса деяверсин, сиз ўз ишингизни билиб қилинг. Уларнинг гап-сўзларига, таъна-дашномларига қулоқ солманг. Агар бошингизга бирон юмуш тушса, ўша маломатчилар сизга ёрдам бермайди. “Одамлар нима дейди”, деб қарз-қавола қилиб бўлсам, дабдаба билан тўй қиласиз. Тўй бир кунда ўтади-кетди. Бўйнингизда қарз юки қолади. Энди анави одамлар ҳолингизга раҳм қилмайди. Умрингиз поёнига етиб, вафот этганингизда қабрга одамлар билан эмас, бир ўзингиз кирасиз. Қиёматда ҳам сиз риоясини қилмоқчи бўлган ўша одамлар ўзи билан ўзи овора бўлади, биров билан иши бўлмайди. Сиз Аллоҳ олдида ёлғиз ўзингиз ҳисоб берасиз. Шунинг учун “Одамлар нима дейди?” деган ҳадик билан савобли ишдан қолманг. Одамлар риоясини қиламан, деб гуноҳга ботманг.

КУТИЛМАГАН ВАЗИЯТДАГИ ҲОЛАТИМИЗ

Ҳолат яхшилигида ҳамма бир-бирига меҳрибондек туюлади, “Қани, марҳамат, келинг!”, “Ош бўлсин, олинг!” деб мулозаматлар қилинади. Бироқ, озроқ муаммо туғилса, орада ихтилоф чиқса ёки манфаатлар бир-бирига зид келиб қолса, кишиларнинг асл қиёфаси очилади.

Ўзимиз ҳақимизда қандай фикрда бўлмайлик, кутилмаган вазиятлар аслида ким эканлигимизни фош этади.

ТАРАҚҚИЁТ МУАММОЛАРИ

Техника жадал суръатларда ривожланиб, узоқдаги етти ёт бегона одамларга “яқинлашганимиз” сари атрофимиздаги яқин инсонлардан узоқлашиб бораётгандекмиз гўё.

Оммавий ахборот воситалари тараққий этган замонда ернинг нариги бурчагида содир бўлаётган воқеаларни, вақти келса, ипидан-игнасигача биламиз, лекин қалбимизда нималар содир бўлаётганидан беҳабармиз.

ЭНГ ЁМОН ПУШАЙМОН

Энг ёмон пушаймон – умр охирида, сўнгги дақиқаларда қилингани. Ундан ҳам ёмонроғи ўлимдан кейин афсусланишдир.

ПАСТДАН ЮҚОРИГА, ЮҚОРИДАН ПАСТГА

Томга чиқиб, пастга сакрасангиз, бир деганда ерда бўласиз. Пастдан томга чиқиш учун эса нарвон керак. Қолаверса, тепага бир уринишда кўтарила олмайсиз, секин-аста қадам ташлаб чиқасиз.

Пастдан юқорига кўтарилиш қийин бўлса ҳам ёқимли. Юқоридан пастга тушиш осон бўлса ҳам оғир.

ИЗЛАНИШ ВА ЎСИШ

Изланишдан тўхтаган ўсишдан ҳам тўхтайдди.

ТИРИК ОДАМНИНГ БЕЛГИСИ

Сиз фикрляпсизми, нима ҳақидадир қайғуряпсизми, демак, тириксиз.

Тошкент, 2007–2020

ЗИЁВУДДИН РАҲИМНИНГ “ДИЛДАГИ ГАПЛАР” КИТОБИ ҲАҚИДА

Ҳижрий тўртинчи ва бешинчи асрлар оралиғида (350 – 429) яшаган машҳур адиб Абу Мансур Саолибий “Ал-Ийжоз вал -иъжоз” китобида шундай дейди: “Кимки жавомиъул калим илмидан хабардор бўлишни, кўп маъноларни лўндагина жумлада ифодалай олиш фазилати билан зеҳнга қувват беришни истаса, кимки битта имо-ишора билан моҳиятни англаш балоғатига етишни, сўзда қисқалик мақсадни тушуниш учун энг етарли восита эканини билишни хоҳласа, Қуръон оятларига назарини қаратсин, ундаги калом бошқа барча сўзлардан олий экани хусусида тафаккур юритсин”.

Зиёвуддин Раҳимнинг “Дилдаги гаплар” китобини ўқиб, қачонлардир ўқиб таъсирланганим, дафтариمنىнг бир чеккасига ёзиб қўйганим –Саолибийнинг юқоридаги сўзлари, негадир, эсимга келди. Бу бежиз эмас, албатта. Келинг, сабабини бир излаб кўрайлик.

“Дилдаги гаплар” китоби муқаддимасида айтилишича, муаллиф дин-диёнатнинг инсон ҳаётида тутган ўрни, руҳий покланиш, оила, фарзанд тарбияси, адабиёт, ижод, қолаверса, ота-онага яхшилик қилиш, поклик, меҳр-оқибат, инсоф, адолат каби фазилатлар ҳақида тафаккур қилиб, бу хусусдаги айрим фикр-мушоҳадаларини 2007 йилдан бери қоғозга туширишни бошлаган. Лекин мен Зиёвуддин Раҳимни 90-йилларнинг охири, 2000-йиллардан бери танийман. Дўстимиз Абдуғофур Искандар билан “Ҳилол тақвими”ни нашр қилиб юрган даврларда бу муаллиф ўзининг долзарб мавзудаги мақолалари билан мунтазам қатнашиб турарди. Орадан йиллар ўтиб, Зиёвуддин Раҳим “Намозда хушуъ”, “Қуръон – қалблар шифоси”, “Ризқ калитлари”, “Пайғамбарлар тарихи” каби китоблари билан кенг сонли ўқувчилар эътиборини қозонди. Тўғри, бу китоблар кўпроқ таснифий характерда бўлиб, улардаги мавзулар муайян йўналишдаги манбалардаги тизимга асосланган эди. Шунинг учун Зиёвуддин Раҳим бу китобларга муаллифлик давосини қилмасдан, ўзни мусанниф деб танитди ва бу айни инсофнинг намунаси эди. Нима бўлгандаям, биродаримиз Зиёвуддиннинг сал кам чорак асрлик илмий фаолияти маърифат – Ҳақни таниш, Қуръонни англаганларини англайтиш йўлида кечди.

Бир-бирини тақозо қилувчи мустақил тўққиз бўлимдан иборат ушбу “Дилдаги гаплар” китоби маърифат йўлидаги бир ўзбек зиёлисининг камтарона фикр-уйлари, содда ва тиниқ мушоҳадалари, ҳикматга чанқоқ қалбининг нурли изтиробларидир. Шубҳа йўқки, бу китоб инсон хотирини тинимсиз паришон қилувчи бугунги глобаллашув даврида қалбларни сакинатга чорлайди, ижодга муҳаббат уйғотади, самимиятга ўргатади.

Турли-туман мураккаб тизимлар, фикрий зиддиятлар, қарама-қарши қараш, ёндашувлар аралашиб кетган талатўп замонда инсонга бир нафас тин оладиган руҳий истироҳат манзили керак. Балки, “Дилдаги гаплар” китобига ўхшаган тажрибалар шундай манзил вазифасини ўтаса, ажаб эмас. Китоб муаллифини муваффақиятли меҳнати билан муборақбод этамиз, хайр ишлари бардавом, ижодий парвозлари бундан-да юксакроқ бўлишини Яратгандан мудом сўраймиз!

Рашид ЗОҲИД, филология фанлари доктори